

T.C
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Ana Bilim Dalı

XIX.YÜZYIL DA SİVAS'TA TİCARET MEKANLARI: BEDESTEN ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Damla ARBAÇ

Sivas
Ağustos 2024

T.C
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Ana Bilim Dalı

**XIX.YÜZYIL DA SİVAS'TA TİCARET MEKANLARI:
BEDESTEN ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Damla ARBAÇ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Sezgin ZABUN

Sivas
Ağustos 2024

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1. Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
2. Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
3. Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
4. Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntılarladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan eder ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

.../.../2024

Damla ARBAÇ

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecimde her zaman desteğini esirgemeyen yanımda olan her sorunumda beni dinleyen, teşvik eden, kıymetli zamanını bana ayıran danışmanım Doç. Dr. Sezgin Zabun'a sabrı ve bana duyduğu güvenden dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Bir ömür benim yanımda olan her zaman maddi manevi desteklerini esirgemeyen ne zaman umutsuzluğa kapılsam beni ayağa kaldıran her daim yüzümün gülmesi için çaba sarf eden kıymetli annem Fatıma ARBAÇ ve kıymetli babam Ahmet ARBAÇ'a ve kıymetlim her an yanımda destekçim, varlığıyla bana omuz olan canım kardeşim Çağla ARBAÇ'a çok çok teşekkür ederim.

Hayatımı birleştirdiğim sevgili nişanlım her zor anımda gece gündüz demeden her yoruldum dediğimde beni ayağa kaldıran Ferhat ARSLAN'a sonsuz teşekkür ederim.

Damla ARBAÇ

Sivas-2024

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	3
1. AHİLİK VE LONCA TEŞKİLATI.....	3
1.1. Esnaf.....	4
1.2. Ahilik.....	5
1.2.1. Ahi Evran.....	5
1.2.2. Ahi Nedir Kime Denir?	6
1.2.3. Ahiliğe Üye Olmak.....	10
1.2.4. Ahi Pirleri	11
1.2.5. Ahilik Teşkilatında Verilen Ünvanlar	11
1.2.6. Ahilik Çerçevesinde Fütüvvet Sistemi	12
1.2.7. Gedik Usulünün Uygulanması.....	14
1.3. Bacıyan-ı Rum.....	15
1.4. Ahilik Teşkilatı İçerisinde Sivas Şehri.....	17
1.5. Osmanlı Devleti İçerisinde Esnaf Örgütü	17
1.5.1. Osmanlı Devleti'nde Lonca Yapılanması.....	19
1.5.2. Lonca Teşkilatı	22
1.5.3. Lonca Görevlileri.....	24
1.6. Osmanlı Devleti İçerisinde Sivas Vilayetinde Esnaf Örgütlenmesi.....	26

1.7. Osmanlı Devleti’nde Esnafın Özellikleri	28
1.7.1. Esnafın Mesleki Dağılımlar	28
1.8. Lonca Sisteminin Çözülme Süreci ve Sona Ermesi	29
2. BÖLÜM.....	33
2. OSMANLI’DA TİCARET VE TİCARETHANELER.....	33
2.1. Osmanlı Devleti Kuruluş Yılları.....	34
2.2. Şehir.....	36
2.3. Osmanlı Devleti İçerisinde Ticarethaneler	36
2.3.1. Çarşı	36
2.3.2. Bedesten.....	39
2.3.3. Kapan	41
2.3.4. Han.....	42
2.3.5. Arasta	44
3. BÖLÜM.....	45
3. SİVAS’TA TİCARET HAYATI.....	45
3.1. Anadolu Coğrafyası İçerisinde Sivas	46
3.1.1. Coğrafi Konum	46
3.1.2. Tarihsel Süreç İçinde Sivas.....	46
3.1.3. Sivas’ta Şehir Kethüdası.....	51
3.2. Sivas Çarşısı	52
3.3. Kepçeli Çarşısı.....	53
3.4. Hanlar	54
3.4.1. Sinan Paşa Hanı (Paşa Hanı).....	54
3.4.2. Taşhan	54
3.4.3. Behrampaşa Hanı	55

3.4.4. Subaşı Hanı.....	56
3.4.5. Alaca Han	57
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	63
KAYNAKÇA	67
EKLER.....	77
Ek 1. Arşiv Kayıtları	77
ÖZGEÇMİŞ.....	85

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: https://yedikita.com.tr/osmanlida-ticaretin-kalbi-bedestenler/	39
Şekil 2: https://sivas.ktb.gov.tr/TR-76466/gezilecek-yerler.html	55
Şekil 3: https://kulturenvanteri.com/tr/yer/behram-pasa-hani/#17.1/39.747577/37.021309	56
Şekil 4: https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1030	57
Şekil 5: https://www.kangal.bel.tr/icerik/alacahan-kervansaray	58

ÖZET

1299 yılında kurulan Osmanlı Devleti içerisinde ticarethaneler esnafla halkın buluştuğu yer olarak varlıklarını sürdürmektedir. Bu mekanlarda oluşturulan esnaf yapılanması da vardır. Bu esnaf yapılanmasında esnafın haklarını korumak, esnaf ile devlet arasındaki ilişkiyi düzenlemek, halkın ihtiyaçlarının belirli bir kalite ve fiyat kontrolüne bağlı yapılmasını sağlayan bir yapılanmadır. Bu yapılanmanın olduğu mekanlar; kervansaray, han, bedesten, arasta gibi birbirinden farklı isimlerle alarak yapıların içerisindeki ürünlerin belirlenmesinde bizlere yardımcı olmaktadır. Sivas vilayeti de bu mekanlara ev sahipliği yapan Anadolu'nun güzide şehirlerinden biridir. Geçmişten günümüze birçok medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Sivas Danişmenliler döneminde başkent konumunda olup Selçuklu Devleti zamanında da konumu itibarıyla önemli hizmetlerde bulunmuştur. Kavşak nokta olarak doğu ve batıyı birbirine bağlaması Sivas'ın ticari açıdan önemini daha da ortaya koymuştur. bu dönemlerde yapılan ticarethaneler Osmanlı Devleti içerisinde de devamlılığını sürdürmüş ve yenileri eklenerek ekonomik olarak halkın ihtiyaçlarını karşılayarak ticaretin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Birçoğu şehir merkezinde bulunan bu yapılar günümüzde de halen kullanılmaktadır.

Anahtar Kelime: Ahi Teşkilatı, Osmanlı Devleti, Sivas, Bedesten,

ABSTRACT

Within the Ottoman Empire, which was founded in 1299, commercial establishments continue their existence as places where tradesmen and people meet. There is also the work of tradesmen stored in these spaces. This structure of tradesmen is a structure that protects the protection of tradesmen, unites tradesmen and the state, and ensures that people's needs are subject to a certain quality and price control. The places where this structure is located are; It helps to determine the hygienic conditions inside the buildings with different names such as caravanseraï, inn, covered bazaar and arasta. Sivas province is also the place where the most beautiful of Anatolia, which hosts these places, are hidden. Sivas Danişmenliler, which has hosted many civilizations in the past, is the capital city and provided important services due to its location during the Seljuk State period. The commercial expansion of Sivas, which connects the east and west as a junction point, becomes more evident. The commercial establishments built during these periods maintained their continuity within the Ottoman Empire and new ones were added and shaped by the development of trade by meeting the needs of people economically. These structures, located in the center of the cities, are still used today.

Keyword : Ahi Organization , Ottoman Empire, Sivas, From the Bedesten

GİRİŞ

Geçmişten günümüze devlet yönetimlerinde idari, askeri yönler ne kadar önemli ise mali alanlar da bir o kadar önemlidir. Bu yüzden devletler yeni topraklar fethederek ve ekonomik olarak ticareti geliştirerek mali açıdan da kendileri güçlü bir devlet yapılanmasında dünya üzerinde yer almışlardır. Bu ekonomik yapı içerisinde her devletin kendine has politikaları ve amaçları vardır.

Bizde burada tezimizi üç başlık altında incelediğimizde ilk olarak Osmanlı Devleti içerisinde Lonca Teşkilatını ele alacağız. Sonrasında ise esnafların mallarını sattıkları yerler olan çarşı, bedesten, han ve arastalara bakacağız. Üçüncü bölümümüze geldiğimiz de burada da Sivas vilayetinin içerisinde bulunan hanları ele alarak konu bütünlüğümüzü tamamlayacağız.

Tarihsel olarak baktığımız da Avrupa da ve Osmanlı Devleti içerisinde lonca teşkilatlanmaları karşımıza farklı yapılar içerisinde ve temel olarak ekonomik olsa da farklılaşmaların olduğu görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Osman Bey, Ahi Evran'ın kızı ile gerçekleştirdiği evlilikte ahilerin desteğini almış “Ahiyan-ı Rum” ile birlikte devletin büyümesinde etkin bir rol oynamışlardır. Ahilik geleneği Selçuklu Devleti'nde sosyal, dini ve ekonomik olarak oluşturulan bir topluluktur.

Ahi Teşkilatı ilk olarak Ahi Evran öncülüğünde deri esnafı içerisinde oluşturulmuş bir örgütlenmedir. Kayseri, Kırşehir, Konya olmak üzere Anadolu topraklarında yayılma alanı bulmuştur. Bu teşkilattaki temel amaç sosyal adaleti sağlamaktır. Ahi kelimesi de yiğitlik, eli açıklık, delikanlılık anlamlarına gelmektedir. Bu teşkilatta öncelikli olarak kalite standartları belirlenerek üreticinin ve tüketicinin haklarının korunmasına dikkat edilirdi. Meslek ilkelerine ise fütüvvetname denilirdi.

Osmanlı Devleti'nde kuruluşundan itibaren ahilik geleneği sürdürülmüş ve bu gelenek zaman içerisinde lonca teşkilatı adını almıştır. Lonca teşkilatında ahilik geleneklerine devam etse de içerisinde bazı değişiklikler yaparak varlığını Osmanlı Devleti içerisinde devam ettirmiştir.

Bu teşkilatta her esnaf bir loncaya üye olmaktadır. Bu loncaların kalite kontrolleri yaparlar, esnaflar arası dayanışmayı artırırılar. Aynı zamanda eğitim kurumu olarak da nitelendirilebilirler. Çünkü lonca teşkilatında halka ücretsiz bir biçimde eğitim verilir burada çırak-kalfa-usta ilişkisi vardır. Ustalığa yükselen çıraklara icazetname verilirdi. Denetimleri de kadı tarafından yapılırdı.

İkinci bölümümüz de esnafın halkla buluştuğu, alış verişin, ticaretin geliştiği, devlet ekonomisinin can bulduğu ticarethaneler karşımıza çıkmaktadır. Bu ticarethaneler nelerdir kendi içlerindeki farklıklar nelerdir, buralarda hangi ürünler satılır bunlara bakacağız. Her biri farklı farklı özelliklere sahip bu yapıların tarihimize ve günümüzde ki yeri yadsınamaz bir gerçektir. Bu yapıların birçoğu halen kullanılmaktadır.

Son bölüm olan Sivas vilayetinde öncelikli olarak şehrin coğrafi yapısı özelliklerine bakmamız gerekmektedir. Sivas Selçuklu Devleti zamanında önemli kentler arasındadır. Burada kavşak nokta olması istasyon görevinde olması şehrin gelişmesine katkı sağlamıştır ve Selçuklu Devletinden kalma birçok esere şehir sahip çıkmaktadır. Osmanlı Devleti zamanında baktığımızda ise çok gelişmeyen şehir zaman içerisinde etkin olduğunu görüyoruz. Şehirde bulunan eserlerden günümüze gelenler aktif olarak hem turizm amaçlı hem de halkın ihtiyaçlarını karşımaya devam etmektedir.

Günümüzde Sivas Anadolu içerisinde yer alan gelişmeye açık bir şehirdir. Geçmişten kalan bu eserlerin birçoğu restore edilmiş bir şekildedir. Ama bunların turizme daha da katkı sağlaması şehrin ekonomisi açısından daha da iyi bir gelişme olacaktır.

Araştırmamızı yaparken nitel araştırma yöntemine başvurulmuş, Ortaçağ lonca teşkilatındaki süreç kronolojik bir şekilde ele alınmıştır. Bununla birlikte dönemin koşulları ele alınarak etnografik (kültürel) yöntemlere de ayrıca başvurulmuştur.

Çalışmamızda ayrıca Osmanlı Arşivlerindeki kaynaklardan da yararlanılmış olup bu belgeler ilgili konular başlığı altında verilmiştir. Bu kaynakları kullandık çünkü konunun içeriği daha ziyade Osmanlı dönemini kapsamaktadır.

1. BÖLÜM

1. AHİLİK VE LONCA TEŞKİLATI

Bölümümüz içerisinde öncelikli olarak Selçuklu Devleti içerisinde yer alan Ahi teşkilatı ile başlayacağız.

Ahi Evran öncülüğünde oluşturulan sosyal, dini ve mali bir yapı olan bu teşkilatın devletin içerisinde yadsınamaz bir yeri vardır. Eli açık, yiğit, kardeş anlamlarına gelen Ahi kelimesi geçmişten günümüze esnafların örnek aldığı bir yapı halinde varlığını devam ettirmektedir.

Bu teşkilatın oluşumu ile birlikte esnaf ile esnaf, esnaf ile halk arasında birlik ve dayanışma vardır. Bunun yanı sıra ahiler kalite standartlarının belirlenmesi, fiyat kontrollerinin yapılması gibi görevlerde üstlenmiştir.

Bu teşkilatı eğitim kurumları olarak da nitelendirmek doğru olmaktadır. Burada usta-kalfa-çırak ilişkisi içerisinde hiyerarşik bir yapıdan bahsedilmektedir. Her çırak belli bir eğitim düzeyine ulaştığında kendi dükkanını açabilir. Bunun için de gedik usulü uygulanmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda da etkin olan bu teşkilat Ahiyan-ı Rum adıyla Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve büyümesinde devlete destek vermiştir. Bununla birlikte Ahi Evran'ın karısı olan Fatma bacı öncülüğünde oluşturulan Bacıyan-ı Rum teşkilatı da kurmuştur. Bu teşkilat kadınlar arasında da oluşturulan Bacıyan-ı Rum teşkilatı da kadınlar arasındaki dayanışmayı pekiştirmiştir ve kadınlarında devlet yapılanmasındaki desteğini ortaya koymuştur.

Osmanlı içerisinde zamanla lonca adını alan bu topluluk birkaç farklılıklar dışında Ahi teşkilatının devamı niteliğindedir.

Bu teşkilat ile birlikte esnaflar arasında dayanışma olduğu gibi esnaf ve devlet arasındaki düzende kurulmuştur. Devlet bu teşkilat ile birlikte halkın sosyal ihtiyaçlarına daha kolay cevap verebilmiş ve mali denetimi kadıların öncülüğünde daha aktif bir şekilde gerçekleştirmiştir Bunun yanı sıra eğitim kurumu şeklinde

varlığını devam ettiren bu teşkilatın içinde çıraklıktan ustalığa geçen süreçte icezatname adında diplomalar verilmektedir.

Zaman içerisinde çözülmeye başlayan bu teşkilatında iç politika ve dış politikadaki etkileri birliğin bozulmasında etken oluşturmaktadır.

Etkinliğini kaybetmesindeki temel etmenlere baktığımızda ise burada karşımıza Coğrafi Keşifler ile beraber ticaret yollarının el değiştirmesi Osmanlı ekonomisine büyük zarar vermiştir. Kaybedilen savaşlar ile birlikte toprak kayıplarının yaşanması ve verilen imtiyazların artması da bunda etmendir.

Sonrasında İngiltere’de yaşanan Sanayi Devrimi ile birlikte Avrupa’da makineli sanayi kollarının oluşması, ucuz üretim ile birlikte Osmanlı Devleti’nde el tezgahlarının devam etmesi Osmanlı içerisindeki esnafa büyük zarar vermiştir ve bunun neticesinde 1838 yılında İngiltere ile yapılan Balta Limanı Sözleşmesi Osmanlı ekonomisini ve loncaları çözülme sürecine götürmüştür. Bununla beraber kuruluşundan beri varlığını sürdüren loncalar etkinliğini kaybetmişlerdir.

1.1. Esnaf

"Esnaf" terimi, kökeni olarak Arapça’da "sınıf" anlamına gelen gelen bir kelime olup genellikle küçük değişiklikler el işlemleri veya ticari faaliyetlerle uğraşan kişiler kayıtlıdır. Bu kişiler, geleneksel olarak demircilik, bakırcılık, oymacılık gibi el sanatlarıyla meşgul olanlar veya bakkallık, manifaturacılık, tuhafiyecilik gibi küçük ticari işletmelerini işleten kişilerdir. Esnaf, genellikle belirli bir veri alanına sahiptir ve genellikle kendi başlarına devam ederler. Bu, yerel ekonominin temel taşlarından birini oluşturur ve toplum içinde önemli bir rol oynar (Çağlak 2020).

Esnaf terimi günümüzde, genellikle gezici veya sabit bir dükkan da faaliyet gösteren, kendi emeği ve sınırlı sermayesiyle işini yürüten kişileri tanımlar. Esnaf, ticaret veya sanat alanında çalışarak genellikle geçimlerini sağlarlar. İşlerini beden güçleri ve kişisel emekleriyle birleştirerek yürütürler ve genellikle yanlarında az sayıda çırak veya kalfa çalıştırırlar (Büyükboyacı 2011).

Esnafın faaliyetleri genellikle belirli bir topluluğa veya mahalleye odaklanır ve yerel ekonomiye katkıda bulunurlar. Müşteri ilişkilerine ve kaliteli hizmet

sunmaya büyük önem verirler. Esnaflık, sadece ticaret yapmakla kalmaz aynı zamanda toplumsal bir rol üstlenir ve kültürel mirasın korunmasında da önemli bir rol oynar.

1.2. Ahilik

1.2.1. Ahi Evran

Şeyh Nasirüddin Mahmud el-Hoyi, 1171 yılında Azerbaycan'ın Hoy kasabasında doğmuş ve Anadolu'da Ahilik teşkilatının kurucusu olarak tanınmış bir alimdir. Ahilik teşkilatı, esnaf ve zanaatkarların dayanışma içinde olmalarını sağlayan, ahlaki ve mesleki prensipleri içeren bir yapılanmadır. Nasirüddin Mahmud, bu teşkilatı kurarak esnafın eğitim, üretim ve ticaret hayatında dürüstlüğü, adaleti ve yardımlaşmayı teşvik etmiştir.

"Ahi Evran" olarak bilinmesi ise onun Ahilik hareketindeki liderliği ve etkisi ile ilişkilidir. "Evran" veya "Evren" kelimesi Türkçe'de "evren" anlamına gelir ve geniş bir anlamda kâinat veya dünya manasını taşır. Bu isim, ona efsanevi bir hava katma için kullanılan bir ifade değil, doğrudan Ahilik felsefesi ve liderliği ile bağlantılı bir unvandır (Baygın 2021).

Nasirüddin Mahmud el-Hoyi'nin yaşamı ve öğretileri, Anadolu'da sosyal adaletin ve dayanışmanın önemini vurgulayan birçok eserinde yansır. Onun Ahilik teşkilatının kuruluşundaki rolü, günümüzde dahi esnaf ve zanaatkarların örgütlenmesinde ve sosyal sorumluluk bilincinde referans olarak kullanılmaktadır.

Bu teşkilat gördüğümüz üzere İranlı Şeyh Nasirüddin Mahmud'un hükümdarlığında Anadolu'da debbağlık yaparken kurulmuş bir sosyal ve ekonomik yapılanmadır. Ahi Evran veya Ahi Baba olarak da bilinen Nasirüddin Mahmud, Fütüvvet teşkilatının saklanması Anadolu'ya özgü bir teşkilat olan Ahilik'i kurmuştur.

Ahi Evran'ın gözünde ahilik, insan bilimini temsil eder. Her dönemde ve her ortamda istikrar ve düzen sağlayan bu teşkilat, insanları bir araya getirip toplumsal yapıyı güçlendiren bir misyon üstlenir. Ahilik, yıkmak yerine inşa etmeyi hedefler ve toplulukları birleştirirken sosyal adaleti sağlamayı amaçlar. Ahi Evran'a göre ahilik,

dünya yaşamıyla ahiret arasında denge kurarak insanların hem dünya hem de manevi hayatlarını dengede tutar (Salt 2019).

Ahi Evran, 1205 yılında Kayseri'ye yerleştikten sonra debbağlar başta olmak üzere çeşitli zanaat gruplarını kapsayan Ahi Teşkilatı'nın kuruluşuna öncülük etmiştir. Bu teşkilat, saraçlar, kunduracılar gibi meslek erbaplarını bir araya getirerek dayanışma ve iş birliğini güçlendirmiş, aynı zamanda etik ve mesleki değerleri de ön planda tutmuştur.

Ahi Evran'ın atölyesi, Kayseri'deki çarşı hayatının merkezinde yer almakta olup, bu çarşının içinde bedesten, arasta ve uzun çarşı gibi ticaret merkezleri bulunmaktaydı. Bu pazar yerlerinde, Ahi Teşkilatı'na mensup esnaflar faaliyet göstermekte ve mesleklerini icra etmektedirler.

Bu teşkilatı sadece mesleki becerilerin geliştirilmesiyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda üyelerine ahlaki eğitimler verilmesi, toplumsal hizmetlerde bulunulması gibi misyonları da üstlenmiştir. Cami ve zaviyelerde Ahi teşkilatına mensup kişilere yönelik çeşitli hizmetler sunulmuş ve bu kurum hem mesleki hem de sosyal yönden üyelerinin gelişimine katkı sağlamıştır (Baygın 2021).

Bu şekilde, Ahi Evran'ın liderliğinde kurulan Ahi Teşkilatı, Anadolu'da zanaatkarların dayanışma içinde olduğu ve topluma hizmet ettiği önemli bir örgütlenme modeli olarak tarihe geçmiştir.

Bu teşkilat, çeşitli meslek kollarında faaliyet gösteren esnaf ve sanatkarları bir araya getirerek dayanışmacı, yardımlaşma ve meslek etiği üzerine kurulu bir yapı oluşur. Nasırüddin Mahmud'un rehberliğinde kurulan Ahi Teşkilatı, Anadolu'nun ekonomik ve sosyal yapısı önemli katkılarda mevcuttu ve uzun yıllar boyunca Anadolu'nun çeşitli destekli etkin bir rol oynamıştır (Şen vd., 2023).

1.2.2. Ahi Nedir Kime Denir?

Ahi kelimesinin Arapçası 'ihvan, kardeşim, kardeşlik' anlamlarına gelmektedir. Batı da ise ahi kelimesinin karşılığı 'freternite' olarak karşımıza çıkmaktadır. Meslek loncaları, meslek dayanışması ve meslek birlikleri baktığımız da evrensel olarak kabul görmüş bir sistemdir. Her toplum tarafından benimsenmiştir. Yani ahilik sadece bizim toplumumuzda değil dünyada varlığını sürdüren bir yapı

olarak süre gelmiş bir topluluktur. Tabi ki evrenselliğinin yanında her toplumun kendine has kuralları ve adetleri vardır (Ortaylı 2008).

Aynı dönemlerde ortaya çıkan Ahilik ve Bektaşilik yapıları arasında benzerlikler de bulunmaktadır. Ahilik ve Bektaşilik gelenekleri Anadolu coğrafyasında iki önemli tasavvufi görüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda ikisine de baktığımızda aralarındaki ilişkiyi çözebiliriz.

Ahilik, Anadolu'nun tarihi ve kültürel dokusunda derin izler bırakan önemli bir mesleki ve sosyal tarikatıdır. Ahiler, yaşadıkları dönemde sadece ticaret ve zanaat erbabı olarak değil, aynı zamanda ahlaki değerlerin merkezinde duran bir yaşam biçimi olarak da tanımlanmışlardır. Ürettikleri her şeyi hak, adalet ve dürüstlük ilkeleriyle harmanlamışlar ve bu değerler etrafında toplumsal bir dayanışma ağı oluşturmuşlardır.

Bektaşilik ise Anadolu'da yayılan bir tasavvufi tarikat olup, insanların manevi gelişimlerine katkıda bulunmuştur. Ahilik ve Bektaşilik arasında yakın bir ilişki olduğu bilinmektedir. Her iki tarikat da Anadolu coğrafyasında tasavvuf anlayışının yayılmasında etkili olmuş ve insanların ruhsal yönden gelişimine katkı sağlamıştır. Ahilik ve Bektaşilik arasındaki etkileşim ve karşılıklı etkilenme Anadolu'nun kültürel ve sosyal yapısını derinden etkilemiştir (Erbaş 2021).

Her ne kadar hangi tarikatın diğerinden nasıl etkilendiği konusunda belirsizlikler ve tartışmalar olsa da, her ikisinin de Anadolu'da tasavvufi düşüncenin yayılmasında ve insanların manevi dünyalarının şekillenmesinde önemli bir rol oynadığı genel olarak kabul görmektedir. Bu bağlamda, Ahilik ve Bektaşilik, Anadolu'nun zengin kültürel mirasının önemli bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

Ahilik Teşkilatı, Türk-İslam kültüründe derin izler bırakmış önemli bir sosyal ve ekonomik yapıdır. Orta Çağ Anadolu'sunda başlayıp zamanla Osmanlı İmparatorluğu'nun yayılmasıyla Balkanlar ve Kırım'a kadar ulaşmıştır. Bu teşkilat, esnaf ve sanatkârlar arasında dayanışma, dürüstlük, ahlaki değerler ve meslek etiği üzerine kurulmuş, devlet otoritesinin dışında kendi iç dinamikleriyle şekillenmiştir.

Ahilik sistemi, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarında belirgin bir etki yaratmıştır. Ahilik içinde yer alan

bireyler, gönüllü olarak kamu görevleri üstlenmiş ve toplum içinde sorumluluk almışlardır. Bu yapılanma, esnaf ve sanatkârlar arasında mesleki bilgi paylaşımı, yardımlaşma ve eğitim gibi işlevleriyle de öne çıkmıştır (Kaya, Aydın 2020).

Ahilik Teşkilatı'nın Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde ve Osmanlı'nın genişlemesiyle Balkanlar ve Kırım'da yayılması, Türk kültür ve medeniyetinin derinliklerine işlemiş bir geleneği temsil etmektedir. Bu sistem, sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal bir yapılanma olarak da Osmanlı toplumunun şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

XVIII. yüzyılın sonlarına doğru, Osmanlı toplumunda debbağlık mesleği hızla popülerlik kazanmıştı. O dönemde sicillerde sık sık karşımıza çıkan "debbağ" lakabı, neredeyse her üç kişiden birinin bu meslekle ilişkilendirildiğini gösteriyordu. Bu mesleğin Türk şehirlerinde köklü bir şekilde var olması, esnafın ahi geleneğiyle sıkı sıkıya bağlı olmasından kaynaklanıyordu. Ahi geleneği, Osmanlı toplumunda esnaf arasında dayanışma, dürüstlük ve meslek ahlakının önemini vurguluyordu. Dolayısıyla, debbağlık mesleğinin Türk şehirlerinde güçlü bir konuma ulaşması, bu köklü ve saygın geleneğin bir yansımasıydı. (Özdemir 2021).

Ahilik, esnaf ve zanaatkarların dayanışma içinde bulunarak ekonomik, ahlaki ve sosyal yönden güçlenmelerini sağlayan bir sistem olmuştur. Bu teşkilat, önemli İslami değerlerin korunması ve yayılmasında da etkili oldu.

Adalet, dürüstlük, yardımlaşma gibi erdemler, Ahilik geleneğinin temelini oluşturdu. Ahilik, kuralları ve uygulamalarıyla sadece ticaretle değil, aynı zamanda toplumun genel düzeninde de belirleyici bir rol oynamıştır.

Ahilik teşkilat sıradan bir esnaf teşkilatı olmayıp, ilkelerini topluluğun bütünü aracılığı ile ortaya koyan bir organizasyon şekli olarak karşımıza çıkmaktadır (Fidan 2020). Bu teşkilat, önemli İslami değerlerin korunması ve yayılmasında da etkili oldu. Adalet, dürüstlük, yardımlaşma gibi erdemler, Ahilik geleneğinin temelini oluşturdu. Ahilik, kuralları ve uygulamalarıyla sadece ticaretle değil, aynı zamanda toplumun genel düzeninde de belirleyici bir rol oynadı.

Ahilik, sadece ekonomik bir teşkilat değildi; aynı zamanda Anadolu'nun İslami değerlerle yoğrulmasında da önemli bir rol oynadı. Bugün bile, Ahilik

geleneğinin etkileri Anadolu'nun kültürel dokusunda hissedilmekte ve bu geleneğin yaşatılması önemini korumaktadır (Şengül 2017).

Ahilik, meslek sahiplerinin bir araya gelerek dayanışma, yardımlaşma ve mesleki etik değerlere bağlı kalarak hareket etmelerini sağlayan bir sistemdir.

Dürüstlük, adalet, kardeşlik gibi ahlaki değerlerin ön planda olduğu Ahilik, aynı zamanda mesleklerin doğru bir şekilde icra edilmesini teşvik eder. Bu şekilde, Ahilik hem ekonomik faaliyetleri düzenler hem de sosyal uyumu sağlar.

Ahilikte örgüt yapısına baktığımız zaman tören şeklinde yapılır ve bu törende aday kişiye kuşak bağlanarak bütün insanlara karşı saygılı olma, sevgi gösterme ve sonsuz itaat istenirdi.

Ahilik sisteminde hoşgörü, dostluk sabır, ruhun arındırılması, bilgi edinme gibi birliğin kurallarına uymaları gerektiği belirtilirdi. Bunun yanı sıra birde ahilik sisteminde altı ilke karşımıza çıkmaktadır.

Bu ilkeler ise;

- Elini açık tut
- Sofranı açık tut
- Kapını açık tut
- Gözünü bağlı tut
- Beline sahip ol
- Diline sahip ol

şeklindedir. Ahilik üç aşamalı bir sistem ve bu sistemde dokuz derece vardır. İlk aşamada şeriat kapısı, ikinci aşamada tarikat kapısı ve üçüncü aşamada marifet kapısı vardır.

Bu kapılardan her biri üç dereceyi içermektedir. Bu dereceler ise;

- Yiğit
- Yamak
- Çıkar
- Kalfa
- Usta

- Nakip
- Halife
- Şeyh
- Şeyh'ül Meşayih'dır (İnal 2008).

Ahi teşkilatının içerisinde bulunmak için bazı ölçütlerin olması gerekmektedir. Bunlara baktığımızda;

- Her bir Ahi üyesinin emeğini gerçekleştirebileceği bir sanatı bulunmalıdır.
- Her insan her mesleğe Ahi üyesi olarak giremez, o işin gerektirdiği özelliklere sahip olması gerekir.
- Ahi teşkilatına mensup kişiler dürüst olmalı, hileye bulaşmamalı bununla birlikte doğru bir kişi olmalı ve emeği ile hak ettiği miktardan fazlasını istememelidir.
- Bu teşkilatta her işin bir piri bulunmaktadır. Ahi olan pire, üstatlara ve ustalarına gönülden bağlı olması istenir.
- Ahilikte bulunan kişilerin kazancından, müşterek geçimini sağlayacak kadar parayı ayırmalıdır ve kalanını da ihtiyaç olunan yerlerde değerlendirmelidir (Gülcan 2023).

1.2.3. Ahiliğe Üye Olmak

Ahilik teşkilatına giriş süreci, titizlikle belirlenmiş prosedürlerden oluşur. Bir genç, teşkilata katılmak istediğinde öncelikle asli bir üyeye başvurur. Bu başvuru sırasında genç, kendi ahlaki değerlerini ve terbiyesini ortaya koyar. Ancak kabul edilmeden önce, teşkilatın diğer üyeleri tarafından uzun bir süre boyunca dikkatle incelenir ve gözlemlenir. Herhangi bir şüpheye yer verilmemek için adayın karakteri, tutumu ve çalışma disiplini titizlikle değerlendirilir. Özellikle eşrafın çocukları daha sıkı bir denetimden geçirilir ve teşkilatın kurallarına tam uyum göstermeleri beklenir.

Başvuru sahibinin ahlaki ve terbiyesi olumlu bir şekilde değerlendirildiğinde durum teşkilatın zaviyesinde üyeler tarafından tartışılır. Eğer genç, teşkilatın değerlerine uygun bulunursa, bir kabul töreni düzenlenerek resmi olarak üyeliğe kabul edilir. Teşkilat içinde yer alan yamaklar, çıraklar, kalfalar ve ustalar, çalışma

gücünü kaybedenler için harici üyeler olarak kabul edilir ve onların da teşkilat içindeki rolü önemli bir yer tutar (Abdullayev 2016).

Ahilik teşkilatı, sadece meslekî becerilerin değil ahlaki ve toplumsal değerlerin de korunduğu ve aktarıldığı bir yapıya sahiptir. Bu nedenle üyelerin seçimi ve kabul süreci, teşkilatın sağlam temeller üzerine kurulmasını sağlamak amacıyla büyük bir özenle yürütülür.

1.2.4. Ahi Pirleri

Ahilik sisteminde her meslek grubu, kendilerini o mesleğin ilk ustası kabul ettikleri bir pîre bağlılık duyar. Bu pîrler genellikle dini veya sosyal kimlikleri ile tanınan kişilerdir; genellikle enbiyadan, ashab-ı kiramdan veya evliyalardan ilham alınır. Meslek pîrleri, mesleklerinin manevi liderleri olarak kabul edilir ve esnafın bolluk ve bereket dileklerinde dualarına yer verilir.

Ahilik geleneğine göre, her meslek grubunun başında bulunan en eski ve deneyimli usta, o loncanın lideri olarak görülür ve meslektaşlarına disiplin sağlamakla sorumludur. Eğer bir esnaf hile yaparsa, pîr tarafından "pîr çivisi" adı verilen sembolik bir ceza ile işaretlenir. Bu çivi, o esnafın mesleki itibarının zedelendiğini ve manevi olarak cezalandırıldığını simgeler (Ayva 2017).

Ahilik teşkilatı, sadece meslekî becerilerin öğretildiği bir yer olmanın ötesinde, sosyal dayanışmayı, dürüstlüğü ve adaleti teşvik eden bir yapı olarak Anadolu'nun ekonomik ve kültürel hayatına derin bir etki yapmıştır.

1.2.5. Ahilik Teşkilatında Verilen Ünvanlar

Ahilik birliklerinin sosyal ekonomik idaresi büyük önem taşıyordu ve bu birlikler belirli bir hiyerarşiye dayanıyordu. Her zanaat dalının birbirinden farklı ihtiyaçları ve düzenlemeleri göz önünde bulundurularak örgütlenen bu birliklerin başında, sanat erbabı içinde en saygın ve tecrübeli olan kişi bulunurdu. Bu kişiye "ahî" denirdi. Ahîler, hem mesleklerindeki ustalıklarıyla hem de dürüstlükleriyle tanınırdı ve genellikle Kırşehir'deki Ahî Evran Tekkesi'ne bağlı olan şeyhler veya onların vekilleri tarafından yetkilendirilmişlerdi.

Esnaf birliklerinde ahîlerin yanı sıra, disiplini sağlayan ve esnaf arasındaki düzeni temin eden bir "yiğitbaşı" veya "server" bulunurdu. Yiğitbaşı, bir nevi ikinci

komutan olarak görev yapar, anlaşmazlıkları çözer ve kuralların uygulanmasını sağlar.

Her şehirdeki zenaat şubelerinden her birinin bir ahîsine reislik yapması için seçilen bir "ahî baba" bulunurdu. Ahî baba, diğer ahîler arasında saygınlığı en yüksek olan ve genellikle en uzun süre ahîlik yapmış olan kişi olarak kabul edilir.

Esnaf birliklerinin en üstünde ise şeyh, halife veya nakibler bulunurdu. Bu kişiler, tüm esnaf birliklerinin koordinasyonunu sağlar ve genellikle "şeyhü'l-meşâyih" unvanını taşırlardı. Bu şekilde örgütlenen esnaf birlikleri, hem mesleki kaliteyi korumak hem de toplumsal düzeni sağlamak amacıyla önemli bir rolü üstlenmişlerdir (Ayhün 2017).

1.2.6. Ahilik Çerçevesinde Fütüvvet Sistemi

Fedakârlık, yiğitlik, mertlik ve de yardımseverliğin temellerine dayanan fütüvvet düşünce yapısı ilk olarak karşımıza Abbasî Halifesi Nâsır Lidinillah (1180-1225) tarafından resmi olarak isimlenmiş bir sistem olup kurumsallaşmıştır (Özsaray 2020).

Fütüvvetnâmeler, İslam dünyasında 8. yüzyılda ortaya çıkan ve zamanla hem tasavvuf çevrelerine hem de mesleki teşekküllere etki eden bir kavramı ele alır. Bu risaleler, genellikle fütüvvetnâme adı altında anılır ve içerikleri fütüvvetin derinliklerine ve inceliklerine dair bir rehber niteliği taşır. Fütüvvetnâmeler, mesleğin önderlerinin, tarihlerinin ve ilkelerinin dini ve ahlaki değerlerle iç içe geçtiği eserlerdir.

Fütüvvetnameler, Orta Çağ Anadolu'sunda Ahilik teşkilâtının temel ilkelerini ve üyelerine yönelik ahlaki rehberleri içeren metinlerdir. Ahilik, esnaf ve zanaatkarların oluşturduğu bir teşkilât olarak, meslek etiği ve toplumsal sorumlulukları ön planda tutmaktadır. Fütüvvetnameler, bu teşkilâtın üyelerine nasıl davranılması gerektiğini öğreten birer kılavuz olarak işlev görür.

Ahilik teşkilâtına girebilmek için adayın bir ustanın yanında yetişmiş olması, belirli bir mesleği icra ediyor olması ve bu mesleği ahlaki prensipler çerçevesinde yürütebilmesi beklenir. Bu sayede Ahilik, sadece bir meslek örgütlenmesi değil, aynı

zamanda toplum içindeki güvenilirlik ve adalet duygusunu pekiştiren bir kurumsal yapı olarak önem kazanır (Ülgen 2021).

Fütüvvetnameler, eski Türkçe ve İslami terminolojiyle yazılmış olup, Ahilik geleneğinin nasıl bir disiplin ve düzen içinde işlediğini gösteren nadir kaynaklardandır. Bugün bile, bu metinlerin içerdiği değerler ve ilkeler, toplumun sosyal ve ekonomik hayatında önemli birer rehber niteliği taşımaktadır.

Bunlar, teşkilatların işleyişini belirleyen ve üyelerinin uyacakları kuralları içeren eserlerdir. Bu belgeler, teşkilatın temel prensiplerini, kuruluş şartlarını ve özelliklerini detaylandırırken, aynı zamanda ticari ve sosyal hayatı düzenleyen kuralları da içerirler. Ticari ilişkilerden sosyal etkileşimlere kadar geniş bir yelpazede kuralları içermeleri, fütüvvetnamelerin toplumun düzenlenmesi ve teşkilatın sağlıklı işleyişi üzerindeki önemini vurgular. Bu belgeler, tarih boyunca teşkilatların yönetiminde ve toplumsal düzenin sağlanmasında merkezi bir rol oynamıştır (Şen vd., 2023).

Bu risaleler, çoğu zaman öğretici bir yaklaşımla bazen nasihat vererek bazen de diyaloglar aracılığıyla veya soru-cevap formatında fütüvvetin özünü anlatır. Fütüvvet, İslam toplumlarında dayanışma, cömertlik, dürüstlük gibi erdemlerin yanı sıra mesleki beceri ve ahlaki olgunluk gibi unsurları da içerir. Fütüvvet-nâmeler, bu değerleri hem anlatarak hem de yaşayarak topluma aktarma görevini üstlenirler ve böylece fütüvvet geleneğini canlı tutarlar (Öger 2019).

XIII yüzyıl ilk yarısına kadar bu kuruluşun ismi olarak karşımıza ekseriya «mürüvvet» sözcüğünün mûterafik bir anlamda «fütüvvet» sözcüğü, kelime anlamında, mûfret olarak karşımıza asâ vezninde cüvan, delikanlı, kerim, cüvanmerd adam ve sahi olarak cemi halinde, «fityan»; ubuvva ölçütünde «futuvva» manasında, mürüvvet, kerem ve cüvanmerdlik anlamlarına gelmektedir (Çağatay 1952).

Fütüvvetnameler, fütüvvet geleneğinin ruhunu yansıtan, etik ve ahlaki değerlere odaklanan eserlerdir. Bu belgeler, fütüvvet teşkilatı üyelerinin nasıl davranmaları gerektiğini, toplumsal etkileşimlerinde hangi kurallara uymaları gerektiğini belirlemektedir.

Fütüvvetnameler, sadece bir davranış kodunu değil, aynı zamanda bir yaşam tarzını, bir ahlakı ve bir toplumsal düzeni tanımlar. Her bir fütüvvetname, o dönemin sosyal dokusuna ve kültürel yapısına göre şekillenir; bu nedenle farklı zamanlarda ve coğrafyalarda çeşitli fütüvvetnameler bulunmaktadır. Ancak hepsi ortak bir noktada birleşirler.

Fütüvvetnameler, dürüstlük, yardımlaşma, adalet ve cömertlik gibi erdemleri teşvik eder ve toplumun huzur ve refahı için önemli bir rehberlik sunar. Bu açıdan, fütüvvetnameler, sadece bir ahlak kaynağı değil, aynı zamanda bir toplumsal sözleşmenin ifadesidir, insanların birbirlerine karşı olan sorumluluklarını ve bağlılıklarını belirler (Erdem 2021).

1.2.7. Gedik Usulünün Uygulanması

"Gedik" terimi, Osmanlı döneminden günümüze kadar gelen bir terimdir ve genellikle tekel veya imtiyaz anlamında kullanılmaktadır. Özellikle ticaret veya zanaat yapabilme yetkisinin, hükümet veya belirli bir otorite tarafından belirli bir kişi veya gruplara verilmesi durumunu ifade eder. Bu durumda, bir mesleği icra edebilmek için gerekli olan izinler, yetkiler ile belirli kişilere veya gruplara özgü hale gelir ve bu kişiler diğerlerine karşı rekabet avantajına sahip olabilirler (Akbiyık 2019).

Örneğin, belirli bir zanaat veya ticaret dalında faaliyet gösterebilmek için gereken lisans gibi ruhsat gibi izinlerin belirli kişilere veya kurumlara verilmesi, diğer kişilerin aynı işi yapma imkânını kısıtlayabilir. Bu durum, ekonomik faaliyetlerde devletin düzenleyici rolünün bir sonucu olarak ortaya çıkar ve ticari rekabeti etkileyebilir.

Gedik sistemi, meslek sahiplerinin sayısını ve yetkilerini düzenleyen bir kota ya da kontenjan sistemi olarak işlev görür. Bu sistem, ahilik gibi kitabi koşulların ötesinde, işyeri, araç-gereç ya da soyut bir lisans gibi farklı şekillerde temsil edilebilen bir düzenlemeyi ifade eder. Bu yapı, meslek grubundaki usta sayısını sınırlayarak, rekabeti ve kaliteyi denetlemeyi amaçlamıştır. Aynı zamanda gedik hakkı, bazı durumlarda alınıp satılabilir, bölünebilir ve çeşitli kurullar veya meclisler tarafından denetlenebilir bir varlık olarak işlev görmüştür. Bu sistem, kalfaların

ustalık aşamasına geçişlerini belirli kurallar çerçevesinde düzenleyerek, meslek içindeki standartları ve denetimi sağlamıştır (Aydoğan,Aydoğan 2023).

Gedik düzeni, 1727'de çıkarılan bir fermanla resmen kullanılmaya başlamıştır. Bu düzen, belirli bir sanat veya mesleği icra eden işyerlerinin faaliyetlerini sınırlamak ve kontrol altına almak amacıyla oluşturulmuştur. Belirli bir alanda faaliyet gösteren işletmeleri tek bir kuruluş çatısı altında toplamayı ve rekabeti sınırlamayı amaçlamıştır. 1860 yılına kadar devam eden düzen, ekonomik yapıda meydana gelen değişimlerle birlikte serbest piyasa koşullarına geçilmesiyle son bulmuştur. 1860'ta serbest piyasa koşullarına geçilmesi için çıkarılan bir nizamname, gedik düzeninin sınırlı bir alanda tutulmasını sağlamıştır. Ancak, bu düzenin kapsamı giderek daralmış ve 1913'te çıkarılan bir yasa ile gedik uygulaması tamamen yasaklanmıştır. Bu yasa ile birlikte, tekelleşmeyi ve rekabeti kısıtlayan düzenlemelerin ortadan kaldırılmasıyla birlikte, ekonomik yapıda önemli değişimler gerçekleşmiştir (Andaç 1993).

Gedik düzeni ve sona ermesi, Türk ekonomi tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Bu düzenin kaldırılmasıyla birlikte, serbest piyasa koşullarının ön plana çıkması ve rekabetin teşvik edilmesi, ekonomik büyüme ve gelişme için önemli bir adım olmuştur.

1.3. Bacıyan-ı Rum

XIII. yüzyılda Anadolu da Ahilerin kadınlar kolu olarak ortaya çıkan "Bacıyân-ı Rum" veya bilinen diğer adıyla "Anadolu Kadınlar Birliği", Türkmen kadınları tarafından kurulmuş önemli bir teşkilattır. Bu birlik, Ahiler teşkilatının, sosyal yardımlaşma, dayanışma ve toplumsal düzenin korunması gibi amaçlar doğrultusunda faaliyet göstermiştir. Türkmen kadınları, güçlü bir toplumsal yapı oluşturarak Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde etkin bir rol oynamış ve toplumsal hayata katkıda bulunmuşlardır (Sırım 2015).

Bacıyan-ı Rum, Anadolu'nun tarih boyunca zengin kültürel dokusuna katkıda bulunan önemli bir sosyal örgütlenmedir. Kayseri'de yaşayan Türkmen toplulukları, geçimlerini sağlamak için çeşitli meslekler edinmişlerdir. Bu süreçte, deri işleme atölyelerinde deri ve yünleri bir araya getirerek yeni ürünler üretme ihtiyacı

doğmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla, özellikle Fatma Bacı'nın liderliğindeki kadınlar örgü ve dokuma faaliyetlerine başlamışlar ve böylece ekonomik hayata aktif bir şekilde katılmışlardır.

Bacıyan-ı Rum'un ortaya çıkışı, sadece ekonomik bir dayanışma ve meslekî birliktelik örneği sunmakla kalmamış, aynı zamanda Anadolu'nun kültürel zenginliğinin ve sosyal yapılanmasının bir yansıması olmuştur (Alyüz 2022). Türk kültüründe ahilerin kadınlara verdiği değer ve destek tarihsel bir özelliği taşır. Ahilik geleneği, sadece erkekler için değil, kadınların da sosyal ve ekonomik hayatta aktif rol almalarını teşvik etmiştir.

Ahiler, Bâcıyan-ı Rum gibi kadın teşkilatlarını kurarak kadınların ilmihal bilgilerini öğrenmelerini sağlamış ve çeşitli mesleklerde eğitim almalarını desteklemişlerdir. Bu sayede kadınlar, sadece ev işleriyle sınırlı kalmayıp ekonomik faaliyetlerde de yer alarak toplumsal yapıya katkıda bulunabilmişlerdir (Çandır, Aydın 2021).

Ahilik geleneğinin kadınlar arasında yayılmasını sağlayan önemli bir dayanışma örgütü olarak ortaya çıkan bu birliktelik de ahilik gibi ilerlemektedir. Ahilik, Anadolu'da esnaf ve zanaatkarlar arasında dayanışmayı, eğitimi ve ahlaki değerleri teşvik eden bir yapılanmadır. Bâcıyân-ı Rûm ise bu geleneği kadınların katılımıyla güçlendiren, ilk kadın dayanışma derneği olarak önem taşımaktadır.

Örgüt, sadece sanat eğitimi sağlamakla kalmamış; aynı zamanda tasavvufi öğretileri içeren bir eğitim ortamı sunmuş ve iş ahlakını öğretmiştir. Bu sayede, Bâcıyân-ı Rûm kadınlar için hem sanatsal hem de ahlaki anlamda bir eğitim ocağı işlevi görmüştür. Ahilik geleneğinin etkisi altında, özellikle Ahi Evran ve Fatma Bacı gibi önemli figürlerin kadınların eğitimine verdiği önem, Bâcıyân-ı Rûm'un çok yönlü yapısının oluşumunda belirleyici olmuştur (Eren 2024).

Ahilerin kadınlara verdiği bu önemli destek, günümüzdeki birçok kadının iş hayatında başarılı olmasının temelini oluşturmuştur. Ahilik geleneği, eşitlikçi ve üretken bir toplum yapısının oluşmasında önemli bir rol oynamış, kadınların potansiyellerini keşfetmelerine ve geliştirmelerine imkân tanımıştır. Bu açıdan bakıldığında, ahilerin kadınlara sağladığı destek ve teşvik, Türk kültüründe

kadınların güçlenmesine ve toplumsal hayatta daha etkin bir rol üstlenmelerine zemin hazırlamıştır.

1.4. Ahilik Teşkilatı İçerisinde Sivas Şehri

Anadolu Selçuklu döneminde Sivas'ın ekonomik gücü, özellikle ahilik teşkilatının etkinliği ve çeşitliliği sayesinde belirgin bir şekilde artmıştır. Sivas, o zamanlarda çeşitli zanaat gruplarının yoğun olarak faaliyet gösterdiği bir merkez haline gelmiştir. Bu zanaat gruplarının faaliyet gösterdiği mahallelerin isimleri, şehrin ekonomik dinamizmini yansıtmaktadır.

Dülger (marangozlar), Hamurkesen (un işleyenler), Demircilerardı (demirciler), Bekmez (pekmez üreticileri), Bezirci (baharat satıcıları), Bıçakçılar (bıçak ustaları), Bezzazlar (kumaş tüccarları), Çizmeciler (çizme yapımcılar), Küçük Kazancılar (küçük esnaf), Kunduracılar (deri işleyenler), Tuzcular, Nalbantlarbaşı ve Tahtacılar gibi mahalle isimleri, ahilik teşkilatının etkin olduğu ve zanaatkarların ön planda olduğu bir şehir hayatının varlığına işaret etmektedir. Bu durum, Sivas'ın ekonomik ve kültürel açıdan zengin bir şehir olduğunu ve Anadolu'nun ticari hayatında önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Yüksel, Karademir 2018).

1.5. Osmanlı Devleti İçerisinde Esnaf Örgütü

Esnaflık, toplum içerisinde çalışan ve üreten grupların, meşgul olduğu iş koluna göre sınıflandırılması ile oluşan insanlık tarihi kadar eskilere dayanır. Bir Türk-İslam devleti olan Osmanlı Devleti'ni de oluşturan toplumdaki esnaflığın kökenleri de kendisinden önceki Türk - İslam devletlerini örnek alarak oluşmuştur. Türk-İslam devletlerinde karşımıza çıkan Ahi teşkilatına örnek olabilecek düzeyde lonca teşkilatları da Osmanlı Devleti'nde oluşmuş esnaf birlikleridir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk kuruluş yıllarından itibaren esnaf teşkilatları, toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel dokusunu şekillendiren önemli yapı taşlarından biri olmuştur. Bu teşkilatlar, Anadolu'nun zengin gelenek ve görenekleriyle beslenen fütüvvet anlayışından ilham almıştır. Fütüvvet, adalet, dayanışma ve ahlaki erdemleri içeren bir İslamî öğretiler ve Abbasi halifesi Nasır döneminde (1180-1225) geniş bir coğrafyada yaygınlaşmıştır (Ongun 2019).

Anadolu Selçuklu sultanları da fütüvveti desteklemiş ve bu hareketin Anadolu'ya yayılmasına katkıda bulunmuşlardır. Bu bağlamda, fütüvvet anlayışı kısa sürede esnaf ve zanaatkârlar arasında benimsenmiş ve Ahilik teşkilatının temellerini oluşturmuştur.

Ahilik, XIII. yüzyıldan itibaren özellikle Anadolu'da yaygınlaşan bir meslek kuruluşu olup, dürüstlük, yardımlaşma ve ticarete adalet gibi değerleri esnaf kesimi arasında yaygınlaştırmıştır.

Esnaf teşkilatları, Ahilik geleneğini benimseyerek Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerinde kurumsallaşmış ve ekonomik hayatın düzenli ve etik bir şekilde yürütülmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu yapılar, hem ekonomik refahın artmasına destek olmuş hem de toplumun sosyal yapısında önemli bir dayanışma ve adalet unsuru olarak varlığını sürdürmüştür.

Ahilik teşkilatı, fütüvvet anlayışının bir yansıması olarak şekillenen bir yapıdır. Fütüvvet, İslam geleneğinde erdemliliği, olgunluğu, cömertliği ve doğruluğu ifade eden bir kavramdır. Bu anlayış, gençlerin disiplinli bir şekilde yetişmesini teşvik ederken toplumsal sorumluluklarını da üstlenmelerini öngörür. Ahilik teşkilatı, bu fütüvvet prensipleri etrafında kurulmuş, gençlerin eğitimini ve toplumsal katkılarını artırmayı amaçlamıştır. Bu sayede, Ahilik sadece bir meslek örgütlenmesi değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma ve yardımlaşmanın da bir simgesi haline gelmiştir (Yazıcı 2018).

Bu teşkilat, sadece mesleki becerilerin öğretildiği bir sistemden çok daha fazlasını temsil etmiş; çırak, kalfa ve usta hiyerarşisiyle birlikte, aile bağlarını andıran karşılıklı ilişkileriyle de dikkat çekmiştir. Ahilik, sanatın temellerinin sağlam ahlaki ve mesleki değerler üzerine kurulduğu bir yapı sunmuştur. Teşkilat içinde yetişen bireyler, sadece mesleklerini icra etmekle kalmamış, aynı zamanda topluma karşı sorumluluk bilinciyle donatılmışlardır. Bu durum, esnaf ve sanatkârlık alanında üretici-tüketici ilişkilerinin mükemmel bir şekilde düzenlenmesini sağlamış ve ekonomik dengeyi korumuştur.

Ahilik, sadece şehirlerde değil, köylerden dağ başlarına kadar uzanan geniş bir coğrafyada etkili olmuştur. Toplantı ve misafir evleri gibi merkezler aracılığıyla, Ahilik felsefesi ve uygulamaları toplumun her kesimine ulaşmıştır.

Ahilik Teşkilatı, 1727 yılına kadar olan bu süreçte, Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal ve ticari hayatına lonca adı ile yön vermiştir. Bu süre zarfında, ekonomik düzende sağlanan gelişmelerin yanı sıra, mesleklerin ve çalışacak kişilerin sayısının toplum ihtiyaçlarına göre dengeli bir şekilde belirlenmesi sağlanmıştır. Bu da Ahilik'in sadece meslekî değil, aynı zamanda toplumsal bir denge unsuru olduğunu göstermektedir (Kılınç 2012).

Orta Çağ boyunca ve özellikle Anadolu coğrafyasında, meslek sahipleri arasındaki dayanışma ve teşkilatlanma ihtiyacı, Ahilik ve Lonca gibi kurumların ortaya çıkmasına neden oldu. Bu kurumlar, sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve ahlaki birer yapı olarak da önem kazandılar.

Bu da Osmanlı Devleti içerisinde lonca sisteminin zamanla bozulmasına yol açan etkenlerden biri oldu ve Balta Limanı Anlaşması ile birlikte loncalar gücünü kaybetmeye başladılar.

1.5.1. Osmanlı Devleti'nde Lonca Yapılanması

Osmanlı Devleti döneminde ise esnaf gruplarının teşkilatlanmasında "Lonca" adı verilen bir yapı benimsenmiştir. Lonca, İtalyanca kökenli bir kelime olan "loggiadan"dan türetilmiş olup, Fransızca "loge"nin Türkçe'deki karşılığıdır. Bu terim, esnaf ve ticaretle uğraşan kesimin teşkilatlanmasını ifade etmektedir. Lonca, sadece ekonomik değil, aynı zamanda mesleki standartların korunması, rekabetin denetlenmesi ve üyelerin haklarının savunulması gibi görevleri de üstlenir. Bu sayede, esnafın birlik ve beraberlik içinde hareket etmesi sağlanır ve ticaretin düzenli bir şekilde yapılması amaçlanır. (Şengül 2017).

Görüldüğü gibi, ahilik ve lonca gibi kurumlar, Orta Çağ'dan Osmanlı Dönemi'ne kadar uzanan bir süreçte, meslek sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılayan ve ekonomik, sosyal ve ahlaki birçok fonksiyonu yerine getiren önemli teşkilatlardır. Bu kurumlar, geçmişten günümüze kadar uzanan Türk esnaf geleneğinin temel taşlarını oluşturmuş ve kültürel birikimimizi zenginleştirmiştir.

Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarından itibaren kurulduğu dönemlerde devlet de, üretim ve hizmet alanlarının baş aktörü olarak gördüğümüz esnaf teşkilatı (ahiler), esnafın örgütlenmesine birlik olmasına destek olmuş ve esnafa bazı imtiyazlar

vermişlerdir. Bu imtiyazlar esnafların daha da birlik içinde hareket etmelerini sağlamış ve devamlılığı esas almıştır.

Osmanlı Devleti'nin bu konudaki çabalarının ilk aşaması ise esnafın örgütlü bir yapı oluşturmalarının temini için tek tek faaliyetlerde bulunan esnafın, örgütlerinin birliğinin oluşmasını sağlaması gelmekteydi. Devletin üreticiler yani esnaflar üzerindeki bu politikanın asıl amacı ise, üretimin ve fiyatların garantisinin ve devamlılığının sağlanmasıydı.

Bu anlayış çerçevesinde kuruluş dönemlerinden son dönemlerine doğru imparatorlukta üretimi ve hizmeti gerçekleştirecek esnafa bazı tekel haklar tanımış ve bu haklar çerçevesinde esnaf teşkilatlarının oluşumunu sağlamıştır (Dinçer 2016).

Genel özelliklerine baktığımızda esnaf, şehir ile kasabalarda bulunan mal ve hizmet üretimi ile ilişkili herhangi bir iş kolunun belirli bir alanında uzmanlaşmış olarak çalışanlardan oluşan bir mesleki örgütlenme şeklinde tanımlanabilir (Yıldırım 2021).

Esnaf örgütleri için zamanla farklı isimler kullanılmaya başlanmıştır. Bu isimlere baktığımız zaman: İlk başta geçinmeye esas meslek anlamında olan ve Arapça kökenli bir kelime olan hırfeti (تفرح) esas alan adlandırmalar bulunur bunlar; ehl-i hırfet , esnaf-ı hırfet, ashab-ı hırfet , erbab-ı hırfet , ve bunların çoğulu olan ehl-i hıref, esnaf-ı hıref, erbab-ı hıref, ashab-ı hırefdir. İkinci olarak da esnaf-ı sanat, erbab-ı sanat, ehl-i sanat, ashab-ı sanat gibi tabirlerle bunların çoğullarıdır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise özellikle baktığımız zaman esnaf tabirinin daha fazla kullanıldığı karşımıza çıkmaktadır (Ergin 1995).

Osmanlı Devleti'nde esnaf dediğimiz zanaat ehli, imparatorluğun izninde olan işyerlerinde çalışanlarla serbest olarak yani kendi işyerlerinde çalışanlar şeklinde iki temel bölüme ayrılırdı. İlk gruptakilere yani Osmanlı Devleti'nde maaş karşılığında çalışanlara “ehl-i hıref-i hâssa” denilirdi ve devletin bunlar üzerinde doğrudan, esnaf örgütlerine ve lonca birliğine ait özel teşebbüsler üzerinde ise dolaylı yoldan bir kontrol sistemi vardır.

Devlet ile temsil ettiği esnaf grubu arasında köprü vazifesi gören bir lider bulunurdu. Bu lider, genellikle bir ticaret odası başkanı veya bir esnaf birliği lideri olarak adlandırılırdı. Onun rolü, devletle işbirliği yaparak esnaf grubunun çıkarlarını

korumak, onları temsil etmek ve devlet politikalarının esnaf üzerindeki etkilerini iletme. Bu liderlik pozisyonu, esnafın devlet politikaları ve düzenlemeleri hakkında bilgilendirilmesini sağlarken, aynı zamanda onların sesini devlete iletebilirdi. Bu şekilde, esnaf grubu ile devlet arasında etkili bir iletişim ve işbirliği sağlanarak, toplumun ekonomik yapısının sağlıklı bir şekilde işlemesi desteklenirdi (Çakar 2015).

Böylece Osmanlı Devlet'i, bütün esnaf kuruluşlarının, teşkilatlarının hammadde temini, pazarlama, imalât, , fiyat koyma ve satış bölümlerini tek tek denetim altında tutar ve ihtiyaç haiz olduğu anda serbest meslek sahipleri de Osmanlı Devleti'nden hizmetini bildirebilirdi. Bu sisteme özellikle savaş zamanlarında başvurulurdu. Çünkü ordunun yiyecek ihtiyacı, savaş malzemesi, silah yapım ve onarımı, kıyafet benzeri giderlerinin karşılanması amaçlanırdı. Böylece, ihtiyaç sebebiyle orduya katılan ve devlete ait olan iş yerlerinde istihdam edilen esnaf sınıfına "orducu esnaf" denilirdi (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi 1995).

Esnaf loncaları, zanaatkârların belirledikleri ilkelerle bir araya gelerek, zanaatkârlık alanında belirli bir standart oluşturdular. Bu standartlar, haksız rekabeti önlerken, yeni çıraklara iş imkanı sağlayarak geçim kaygılarını azaltırdı. Ayrıca, şehrin iktisadi kaynakları ve ihtiyaçlarına uygun olarak belirli iş kollarında örgütlenmeleri, üretim faaliyetlerini düzenler ve topluca icra edilmesine olanak tanır. Bu da bir araya gelen benzer iş kollarının bulunduğu çarşıların oluşmasına neden olurdu. Sağlık açısından zararlı olan ürünlerin üretimini düzenlemek adına da önemli adımlar atan loncalar, bu tür iş kollarının faaliyetlerini şehir dışında belirli noktalara yönlendirirlerdi. Bu düzenlemeler, halkın sağlığını korurken, zanaatkârlar arasında işbirliği ve denetim sağlanmasına da katkıda bulunurdu. Ancak, zamanla sanayileşme ve ticaretin gelişmesiyle birlikte lonca sistemi yerini daha modern düzenlemelere bıraktı (İslamoğlu 2017).

Loncaların görevlerine baktığımızda;

- Ürünlerin kalitesini kontrol eder.
- Esnaf arası dayanışmayı artırır.
- Üreticini ve tüketicinin haklarını korur.
- Halka yönelik ücretsiz mesleki eğitim verir.

- Çırak, kalfa ve usta ilişkisi söz konusudur.
- Ürün fiyatlarının belirlenmesinde etkilidir.
- Esnafın, halk ve devlet ile ilişkisinin düzenlenmesinde etkilidir.
- Bayındırlık faaliyetlerinin hızlanmasında etkilidir.

1.5.2. Lonca Teşkilatı

Esnaf grupları, tarih boyunca ekonomik ve sosyal hayatın önemli bir parçası olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde de esnaf grupları, çeşitli meslek dallarında faaliyet gösteren bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu teşkilatlanmalar olarak varlığını sürdürmüştür. Ancak, bu grupların etkin bir şekilde işleyebilmesi ve toplumsal düzeni sağlayabilmesi için belirli nizamlara ihtiyaç vardı.

Loncalar, geçmişten günümüze meslek gruplarını bir araya getiren ve onlara sadece mesleki destek sağlamakla kalmayıp aynı zamanda ahlaki ve geleneksel değerleri koruyan kurumlar olmuştur. Başlangıçta dini liderlerin etkisi altında olan loncalar, zamanla mesleki dayanışma ve disiplin üzerine odaklanmışlardır. Ancak bu değişimde, esnaf ve sanatkârlar arasındaki saygı, sevgi ve hürmet gibi değerler her zaman önemini korumuştur. Loncalar, mensuplarından kanaatkârlık, geleneklere bağlılık, sanatlarında titizlik ve mesleki disipline riayet gibi özellikleri beklerken, aynı zamanda onları ahlaki değerlerle donatmayı da amaçlamışlardır. Bu şekilde, loncalar sadece mesleki bir teşekkül olmanın ötesinde, bir ahlak okulu işlevi görmüş ve esnaf ve sanatkârlar arasında güçlü bir topluluk ve değerler ağı oluşturmuşlardır (Yazıcı 1996).

Loncalar gibi örgütler, gelirin sınıflar arasında adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamak ve sosyal statülerin korunması için çaba harcarlar. Bu tür örgütler, genellikle belirli bir meslek veya sektörde faaliyet gösteren insanları bir araya getirir ve dayanışmayı teşvik eder. Çalışma koşullarının düzenlenmesi, eğitim ve mesleki gelişim imkanları sunulması gibi faaliyetlerle sosyal hayata katkıda bulunurlar (Güripek 2020)

Esnaf gruplarının düzenlenmesi ve işleyişi, genellikle resmi otoriteler tarafından belirlenen nizamlar doğrultusunda gerçekleşirdi. Bu nizamlar, genellikle kadı veya sadrazam gibi yetkililer tarafından onaylanır ve resmi bir hüviyet

kazanmak için Divan-ı Hümayun kalemlerine kaydedilirdi. Ardından, ilgili esnaf gruplarına bir ferman şeklinde iletilerek resmiyet kazanırdı.

Esnaf nizamları, çeşitli konuları kapsayabilir. Mesleklerin icrasıyla ilgili kurallar, fiyatlandırma politikaları, rekabet koşulları ve işyeri düzenlemeleri gibi konular, nizamların içeriğini oluştururdu. Bu nizamların amacı, hem esnafın haklarını ve çıkarlarını korumak hem de toplumun genel düzenini sağlamaktı. Esnaf nizamları, çeşitli konuları kapsayabilir.

Mesleklerin icrasıyla ilgili kurallar, fiyatlandırma politikaları, rekabet koşulları ve işyeri düzenlemeleri gibi konular, nizamların içeriğini oluştururdu. Bu nizamların amacı, hem esnafın haklarını ve çıkarlarını korumak hem de toplumun genel düzenini sağlamaktı.

Esnaf gruplarının teşkilatlanması ve nizam idaresi, Osmanlı döneminde ekonomik ve sosyal hayatın önemli bir parçasını oluşturmuştur. Bu süreç, resmiyet kazanan nizamların belirlenmesi ve uygulanmasıyla sağlanmıştır. Bu nizamlar, hem esnafın hem de toplumun genel çıkarlarını göz önünde bulundurarak düzenlenmiş ve uygulanmıştır (Bayram 2012).

Osmanlı döneminde, kentlerde faaliyet gösteren loncalar, devletin belirlediği kurallara sıkı sıkıya bağlıydılar. Üretim kalitesi ve miktarı hem devletin hem de lonca içindeki hiyerarşik yapıların denetimi altındaydı. Her loncanın kendi içinde bir oto-kontrol mekanizması vardı ve lonca yöneticileri, yani şeyh, kethüda ve yiğitbaşı gibi kişiler, bu düzeni sağlamakla görevliydi. Bu yöneticiler, meslek gruplarının tecrübeli ustaları arasından seçilir ve meslektaşlarının oybirliğiyle belirlenirdi.

Loncaların iç işleyişi, kayıtlarla sıkı bir şekilde belgelenirken, esnafın arasına yabancıların karışmaması ve üretimin standartlara uygunluğunun korunması için titizlikle kayıtlar tutulurdu (Çelik 2004).

Sanayi inkılabı ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nda karşımıza çıkan yapısal bozulmalar artış göstermektedir. Esnaflık uygulamaları yani lonca teşkilatı da bu bozulma sürecinden etkilenen yapılar arasına girmektedir (Fidan 2020).

1.5.3. Lonca Görevlileri

1.5.3.1. Kethüda

Kethüda kelimesi, Farsça kökenli olan *ked* (hane) ve *huda* (sahip) kelimelerinin birleşimiyle oluşmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde lonca teşkilatının önemli bir unsuru olan kethüdalar, Ahi birliklerinden loncalara geçiş sürecinde Müslüman ve gayrimüslim esnafın bir araya gelmesiyle ortaya çıkmışlardır. Bu loncaların yönetiminde, hangi grup daha kalabalıksa o gruptan bir kethüda seçilmesi geleneği uzun yıllar devam etmiştir (Argunhan 2022).

Kethüdaların belirlenmesinde seçim ve tayin yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Kayıtlara göre, esnafın kendi arasından bir kethüda seçme iradesi gösterdiği durumlarda, bu seçim merkezden verilen bir kararla ya da kadı mahkemesi tarafından atama suretiyle gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte, esnafın kendi iç dinamikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda belirlenen kethüdalar, loncaların etkin bir şekilde yönetilmesine katkı sağlamıştır.

Esnaf ve zanaat gruplarının örgütlenmesi, belirli kurallara ve düzenlemelere dayanmaktaydı. Bu grupların faaliyet gösterebilmesi için, aynı ürünü üreten veya benzer tekel haklarına sahip diğer grupların bulunmaması gerekmektedir. Üretim faaliyetlerinde ortaya çıkabilecek anlaşmazlıklar ise genellikle merkezi otorite olan Divan-ı Hümayun'a yapılan itirazlar veya kadının müdahalesiyle çözümlenmekteydi (Koyuncu 2016).

Osmanlı döneminde kethüdaların varlığı, lonca teşkilatının güçlü bir şekilde işlemesine ve esnafın haklarının korunmasına katkı sağlamıştır. Ancak, zamanla lonca teşkilatının yerini modern ticaret ve endüstriyel yapılar almış, kethüda geleneği de bu değişimlere ayak uyduramamıştır. Günümüzde, kethüda kavramı tarihî bir yapı olarak değerlendirilmekte ve lonca teşkilatının tarihî önemine işaret etmektedir.

Sonuç olarak, kethüda kelimesi Osmanlı lonca teşkilatında önemli bir yeri olan bir yönetim birimini ifade etmektedir. Müslüman ve gayrimüslim esnafın bir araya gelerek oluşturduğu loncaların yönetiminde etkili olan kethüdalar, esnafın çıkarlarını koruma ve loncanın günlük işleyişini sağlama görevini üstlenmişlerdir.

1.5.3.2. Yiğitbaşı

Osmanlı esnaf teşkilatında, yiğitbaşının rolü oldukça çeşitli ve kritiktir. Kethüdanın dış işlerini üstlenirken, yiğitbaşı esnafın iç işlerinden sorumlu bir figürdür. Bu kapsamda, esnaf ile kethüda arasında iletişim köprüsü oluşturmak, sorunların çözümüne aracılık etmek gibi önemli görevleri vardı.

Yiğitbaşı, esnaf topluluğunun düzenlediği şedd kuşanma törenlerinde nakibin işlerini yönlendirirdi. Ayrıca, esnaf arasındaki küçük uyuşmazlıklarda arabuluculuk yapar, toplumsal uyumu sağlamak için çaba harcardı.

Görevleri arasında ürünlerin kalite ve fiyat denetimi, çırakların eğitimi ve yetiştirilmesi, orta sandığının idaresi gibi önemli işler de bulunurdu. Aynı zamanda, lonca adına mahkemelerde temsil görevini üstlenir, esnafa verilen cezaların infazını sağlardı. Bu şekilde, yiğitbaşı esnaf teşkilatının düzenli işleyişini sağlamak için kilit bir rol üstlenirdi (Şahin 2013).

1.5.3.3. İhtiyarlar

İhtiyar ustalar, idare heyetinin önde gelen köşe taşlarıdır. Tecrübeleri ve bilgeliği, genç meslektaşlarına yol gösterirken, ürün kalitesinin korunması ve mesleğin gelecek nesillere aktarılması gibi kritik görevleri üstlenirler. Yiğitbaşı ve işçi başıyla birlikte, atölyenin kalitesini yüksek tutmak ve çırak, kalfa ve usta yetiştirmek için çalışırlar. Ancak sadece mesleki sorumluluklarıyla sınırlı kalmazlar; aynı zamanda meslektaşlarına destek olmak için her zaman hazır durumdadırlar, özellikle de zor zamanlarda. İhtiyar ustaların varlığı, bir meslek grubunun birlik içinde ilerlemesine ve güçlenmesine yardımcı olan temel bir unsurdur (Yazıcı 2018).

1.5.3.4. Ehl-i Hibre / Ehl-i Vukuf

Osmanlı tarihindeki Ehl-i Hibre veya atanmış bilirkişiler, loncaların iç işleyişi ve uygulamalarıyla ilgili çerçeveyi oluşturan önemli figürlerdir. Loncaların faaliyetlerini düzenleyen kuralları belirleyen ve uygulayan bu bilirkişiler, lonca üyelerinin haklarına ve sorumluluklarına ilişkin önemli kararların alınmasında rol oynarlar.

Ehl-i Hibre'nin atanması süreci genellikle lonca üyeleri tarafından gerçekleştirilir. Lonca üyeleri, kendi aralarından bir veya ender olarak birden fazla

kişiyi Ehl-i Hibre olarak seçerler. Bu seçim, genellikle lonca içinde yapılan bir oylama veya belirli bir seçim süreciyle belirlenir. Seçilen Ehl-i Hibre'nin ismi ve göreve atanma tarihi kadı tarafından kaydedilir ve merkezi otoriteden bir berat ile onaylanır (Abacı 2002).

Ehl-i Hibre, resmi olarak göreve başladıktan sonra loncanın iç işleyişine ve uygulamalarına ilişkin kararları alır ve uygular. Lonca üyeleri arasındaki anlaşmazlıkları çözmek, lonca kurallarının uygulanmasını denetlemek ve lonca üyelerinin haklarını korumak gibi görevler üstlenirler.

Diğer yandan, loncaların diğer görevlilerinin atanması süreci genellikle farklılık gösterebilir. Lonca başkanları veya diğer yöneticileri genellikle farklı bir seçim süreciyle veya belirli bir yöntemle atanır. Bu görevliler de loncanın işleyişine ve yönetimine katkıda bulunurlar, ancak Ehl-i Hibre gibi belirli yasal ve düzenleyici sorumluluklara sahip değildir.

1.6. Osmanlı Devleti İçerisinde Sivas Vilayetinde Esnaf Örgütlenmesi

Sivas şehri geçmişten günümüze ticaret yolları üzerinde bulunan önemli bir Anadolu şehri olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehrin Selçuklu Devleti döneminde önemi yadsınamaz bir gerçektir. Selçuklular döneminde karşımıza çıkan Ahi Teşkilatı devletin içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bu teşkilatın başında bulunan birçok isimde karşımıza çıkmaktadır. Araştırmalarımız neticesinde Sivas şehrinde bir ahi lideri olarak Ahi Emir Ahmed karşımıza çıkmaktadır (Üçer 2017).

Ahi Emir Ahmed, Selçuklu ve Sivas beylikleri döneminde Anadolu'nun önemli ahîlik merkezlerinden biri olarak öne çıkmış bir liderdir. Ahîlik, Ortaçağ Anadolu'sunda esnaf ve zanaatkarların bir araya gelerek oluşturduğu bir teşkilattır. Sivas şehri için de Ahmed Emir, bu teşkilatın önemli bir figürü olarak tanınır.

Ahmed Emir, Horasan'dan gelip önce Bayburt'a yerleşmiş ve ardından Sivas'a geçmiştir. Sivas'ta ahîlik teşkilatının başkanlığını yapmış ve bu kurumu geliştirmek için çaba göstermiştir. Ahîlik, ticaretin düzenli ve etik bir şekilde yapılmasını sağlayan kurallarla bilinirken, Ahmed Emir'in liderliği altında bu kuralların korunması ve yaygınlaştırılması büyük önem taşımıştır.

Ahmed Emir'in kurduğu vakıflar, ahilik geleneğinin sürdürölmesi ve desteklenmesinde kritik bir rol oynamıştır. Ayrıca, Ahmed Emir'in etkisi Türk dilinin ve sosyal hayatın gelişimine de katkı sağlamıştır. Onun liderliği altında ahilik teşkilatı, Anadolu'nun ekonomik ve sosyal dokusunda derin izler bırakarak önemli bir aktör haline gelmiştir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda etkisi olan ve son dönemlerine kadar varlığını devam ettiren Ahi ve Lonca Teşkilatı, Sivas şehrinde de Konya, Kayseri ve Kırşehir de olduğu gibi etkin bir şekilde varlıklarını devam ettirmektedirler (Demirel 2006).

Sivas, geleneksel esnaf kültürünün canlılığıyla tanınan bir şehirdir. Terzi, haffaf-dikici, penbeci, attar, kahvehane, değirmen, kuyumcu, bakkal ve çubukçu gibi çeşitli meslek grupları, şehrin sokaklarında renkli dükkânlarla temsil ediliyor. Her bir dükkânda genellikle usta, kalfa ve çırak gibi üç kişi çalışırken, bazılarında daha fazla kişi de çalışmaktadır Şehir nüfusunun o zamanki verilerine bakıldığında yaklaşık olarak 30000-45000 arasında değişiklik gösterdiği gözlenmektedir. Bu durumda, yaklaşık 1000 dükkânın bulunduğu bir şehirde, toplamda 3000 esnaf aktif olarak çalışmaktadır (Demirel 1998).

Ancak, sadece dükkanlarda değil, aynı zamanda bezzaz, temürcü, nalband, kazzaz, sarraç, berber ve lülecî-çorapçı gibi meslek grupları da şehrin dokusunu oluşturuyor. Bu esnaf gruplarının dükkanlar dışında da faaliyet gösterdiklerini düşünürsek 3000 aktif esnafın yanına ek olarak yaklaşık 1000 kişilik bir esnaf daha demektir.

Sonuç olarak, Sivas'ta geleneksel ve çeşitli meslek gruplarıyla şehrin ekonomik ve kültürel hayatına katkı sağlayan yaklaşık 3000 dükkan ve bu dükkanlarda çalışanlarla birlikte dükkan dışında faaliyet gösteren yaklaşık 1000 esnaf bulunmaktadır.

1860 yılında çıkarılan bir kanunla, ekonomide serbest piyasa koşullarına geçişin önü açılmıştır. Bu kanunla birlikte, gedik adı verilen işletme sınırlamaları ciddi biçimde azaltılmış ve yeni işletmelerin kurulmasına olanak tanınmıştır. Gedik teşkilatı zamanla etkisini yitirerek 1906'da tamamen kaldırılmıştır. Bunun yerine, sancak merkezlerinde serbest piyasa ekonomisini teşvik etmek amacıyla "Ticaret ve

Ziraat Meclisleri" kurulmuştur. Bu meclisler, ticaretin ve tarımın gelişimini desteklemek üzere faaliyet göstermiş ve ekonominin serbestleşmesine katkıda bulunmuştur (Mahiroğulları 2011).

1.7. Osmanlı Devleti'nde Esnafın Özellikleri

Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı coğrafi bölgelerinde loncaların örgütlenme tarzı, işkollarına ve üretim şekillerine bağlı olarak değişiklik gösteriyordu. Bu değişkenlik, zaman ve mekanın yanı sıra ekonomik koşulların da etkisiyle ortaya çıkıyordu. Özellikle XIX. yüzyılda Batı'nın ekonomik etkisi arttıkça, yabancı malların Osmanlı pazarlarında rekabet etmesi, lonca üretimine zarar veriyordu. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun klasik dönemi olan XVI. ve XVII. yüzyıllarda, yerli üreticiler devlet tarafından korunuyordu ve dış rekabetten etkilenmeyecekleri bir ortam sağlanmıştı.

Loncalar genellikle belirli bir meslek dalında uzmanlaşmış zanaatkarları bir araya getirir ve üretimi düzenlerdi. Ancak, XIX. yüzyılın başlarından itibaren, dış rekabetin artmasıyla loncaların yapıları ve işlevleri değişmek zorunda kaldı. Bu dönemde, loncaların nasıl yeniden yapılandırıldığı, üretim süreçlerinin nasıl değiştiği ve yerli üreticilerin korunması için alınan tedbirler önem kazandı. Dolayısıyla, Osmanlı loncaları zaman içinde farklı koşullara uyum sağlayarak varlıklarını sürdürdü ve ekonomik değişimlere karşı direnç gösterdi (Çelik 2004).

1.7.1. Esnafların Mesleki Dağılımlar

Osmanlı İmparatorluğu'nun şehirlerindeki esnaf ve ticaret loncaları, ekonomik ve sosyal hayatın can damarıydı. Her sokakta bir lonca bulunurdu ve aynı mesleği icra eden esnaf bu teşkilat çatısı altında bir araya gelirdi. Bu loncalar, sadece mesleki dayanışmayı değil, aynı zamanda belirli meslek gruplarının çıkarlarını korumak için düzenlemeler yapar ve standartları belirlerdi.

Özellikle İstanbul gibi büyük şehirlerde, lonca sayısı oldukça fazlaydı. Evliya Çelebi'nin eserlerinde belirttiği gibi, 17. yüzyıldaki İstanbul'da, şehir nüfusunun büyük bir bölümü, 1100'ü aşkın loncanın üyesi olarak ticaret hayatını sürdürüyordu (Kaleli 2022).

Esnaflık ve ticaret loncaları, Osmanlı ekonomisinin bel kemiğini oluşturuyordu. Ticaretin düzenlenmesi, fiyatların kontrol edilmesi, meslek eğitimi ve dayanışma gibi konularda önemli roller üstleniyorlardı. Bu loncalar, aynı zamanda şehirlerin sosyal dokusunu da oluşturarak, meslek grupları arasında bir bağ ve dayanışma ağı sağlıyordu.

1.8. Lonca Sisteminin Çözölme Süreci ve Sona Ermesi

Osmanlı'nın kuruluşunda etkisi olan bu esnaf örgütlerinin, beylikten imparatorluğa giden süreçte zaman içerisinde etkilerini kaybettikleri gözlenmektedir. Bu etkilere baktığımız zaman karşımıza birçok faktör çıkmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun fetihlerinin duraklamasıyla birlikte, askeri sınıflar olan yeniçeriler ve sipahilerin ekonomik durumları kötüleşti. Devlet gelirlerindeki azalma, asker ocaklarının maaşlarının düzenli olarak ödenmesini zorlaştırdı. Bu durum, 1587'de yayınlanan bir fermanla yeniçerilere ve sipahilere esnaflık yapma hakkı tanınmasına yol açtı. Bu karar, askeri sınıfların kendi geçimlerini sağlamalarını amaçlamaktaydı. Ancak bu yeni durum, yeniçerilerin disiplini ve toplumsal rolünde önemli değişikliklere neden oldu. Yeniçeriler, zamanla gayri meşru yollarla esnaf loncalarına girerek ticaret ve zanaatla ilgilenmeye başladılar. Bu durum, Osmanlı toplumunda askeri sınıfların geleneksel rolünden uzaklaşmasına ve ekonomik faaliyetlerde aktif bir şekilde yer almalarına sebep oldu (Pamuk 1990). Bu da esnafi olumsuz etkileyerek toplumsal düzende bozulmalara neden oldu.

16. ve 17. yüzyıllarda devam eden bu süreç, Osmanlı İmparatorluğu'nun içsel dinamiklerinde ve toplumsal yapılanmasında önemli değişimlere işaret etti. Yeniçerilerin esnaflaşması, imparatorluğun ekonomik ve askeri yapısında köklü dönüşümlere sebep olarak Osmanlı tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilir. 2. Mahmut döneminde yeniçerilerin disiplinsiz hareketleri ve bununla beraber askerlik dışındaki faaliyetler bu birliğin kaldırılmasına neden oldu. Ülke içerisindeki yaşanan bu olumsuzluklar yeniçeriler kaldırılrsa dahi loncaların çözölmesine engel olamadı.

Bir diğer faktör de Orta Çağ'da yaşamını devam ettiren her esnaf dalı kendi içlerinde sıkı kurallara bağlı lonca teşkilatlarına ayrılmıştı. Bu yapı, Osmanlı

Devleti'nde de kuruluşundan başlayarak XIX. yüzyıla kadar devamlılığını sürdürmüştür. Fakat İstanbul'un fethiyle beraber Avrupa'da başlayan Yeni Çağ'ın başından bu yana büyük gelişmeler yaşanmış ve 1830 yıllarından sonra artık ekonomik ve sosyal yaşamda etkili olan lonca sistemi zaman içerisinde tarihe karışmaya başlamıştı.

Bu tarihlerde Osmanlı Devleti'nin çağın gerisinde kalmasının en temel sebebi İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi'ni Osmanlı içerisinde de gerçekleştirememiş olmasıdır. Bunun nedeni ise geleneksel üretim şeklini değiştirmedikçe, onun getirdiği örgütlenme şeklide bilhassa değişemezdi (Bayram 2012: 21). Bu da ekonomik olarak Osmanlı Devleti'nin çağın gerisinde kalmasına yol açtı. Ülkeye dışarıdan ucuz mal girdisi olarak ithalat arttı.

1838 serbest ticaret anlaşmasını önceleyen en önemli gelişme, İngiltere'deki sanayi devrimidir. Sanayi devrimi, 18. yüzyılın sonlarında ve 19. yüzyılın başlarında İngiltere'de ortaya çıkan köklü bir ekonomik dönüşüm sürecidir. Bu dönemde, tarıma dayalı ekonomi yerini makineleşme ve fabrikaların hâkim olduğu sanayi tabanlı bir ekonomiye bırakmıştır (Eşiyok 2010). Bu sayede iş gücü makineler sayesinde yapılarak daha fazla mal üretilmiş ve insana olan ihtiyaç azalmıştır. Osmanlı ekonomisi de buharlı makineler yerine geleneksel yöntemler ile ekonomiye devam ettiği süreçte geri kalmış ve çağı takip edememiştir.

Sanayi devrimi, İngiltere'yi dünya ekonomisinde önde gelen bir güç haline getirmiştir. Fabrikaların çoğalması, yeni üretim tekniklerinin geliştirilmesi ve buhar gücü gibi yenilikçi enerji kaynaklarının kullanılmasıyla üretim kapasitesi büyük ölçüde artmıştır. Bu süreç, İngiltere'nin dünya genelinde en büyük üretici, en büyük ihracatçı ve ithalatçı konumlarına yükselmesini sağlamıştır. Ayrıca, İngiltere'nin dış yatırımlarıyla da küresel çapta önemli bir etki alanı oluşturmuştur. İngiltere'nin bu denli güçlenmesi de ileride yaşanan ekonomik ve küresel boyutta ülkeler arasındaki rekabeti artırmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu, 16. yüzyılın başlarından itibaren Avrupa ekonomisi ile giderek daha fazla etkileşime girmeye başladı. Bu dönemde, Avrupa ile yapılan ticaret faaliyetleri arttıkça, Osmanlı ekonomisi de kapalı geleneksel yapısından uzaklaşarak dış dünya ile daha fazla entegre olmaya başlamıştır. Özellikle de 1838

yılında imzalanan İngiltere ile Balta Limanı Ticaret Anlaşması ve ardından diğer Avrupalı devletlerle yapılan benzer anlaşmalar, Osmanlı ekonomisini uluslararası ticaret ağlarına daha sıkı bir şekilde bağladı.

Bu ticaret anlaşmaları, Osmanlı ekonomisinin büyümesine ve modernleşmesine katkı sağladı. Böylece çağın gerisinde kalan Osmanlı Devleti sürece dahil olmaya başladı fakat ne kadar sürece dahil olmaya çalışsa da iç ve dış politikada yaşanan olumsuzluklar Osmanlı Devleti'nin çözülme sürecine geçtiğini göstermekteydi. Özellikle 19. yüzyıl boyunca dış ticaret hacminin hızla artması, Osmanlı ekonomisinde dış ticaret açığının artmasına yol açtı. İmparatorluk, sürekli olarak dış ticaret açığı vererek, uluslararası ticaretten kaynaklanan ekonomik sıkıntılarla karşılaştı.

17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise Osmanlı bütçesinde kronikleşen açıkların en önemli sebeplerinden biri de dış ticaret açıkları oldu. Bu durum, Osmanlı ekonomisinin giderek zayıflamasına ve içerideki ekonomik dengesizliklerin derinleşmesine neden oldu (Avdar, Avdar 2020).

Sonuç olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa ekonomisi ile bütünleşmesi, ekonomik modernleşme sürecini hızlandırmış olsa da, dış ticaret açıkları gibi bazı sonuçlar da beraberinde getirmiştir. Bu süreç, Osmanlı ekonomisinin geçmişten gelen yapısal sorunlarını daha da belirgin hale getirmiş ve imparatorluğun son dönemlerindeki ekonomik çöküşün önemli bir nedeni olmuştur.

2. BÖLÜM

2. OSMANLI'DA TİCARET VE TİCARETHANELER

Bölümümüz Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemine bakarak küçük bir aşiretten beyliğe doğru sonrasında da devlet ve imparatorluk yolunda ilerleyişini ele almaktadır.

Osmanlı Devleti'nin ilerleyip büyümesinde ana temellerinden biri olan Ahi Teşkilatı ve başında bulunan ahilerin desteğiyle daha hızlı bir şekilde büyüdüğünü gözlemlenmektedir. Ahi Evran öncülüğünde kurulan ahi birliğinin temelleri sosyal ve ekonomi olarak devletin büyümesinde etkilidir. Ahi Evran'ın kızı ile Osman beyin evliliği de Osmanlının ahilerin desteğini aldığının bize kanıtıdır.

Osmanlı tarihinde Sultan Orhan Gazi ve Sultan Murat Hüdavendigâr gibi padişahların Ahilik teşkilatına katıldıkları ve "şedd" kuşandıkları yönünde bazı kaynaklarda bilgiler bulunmaktadır (Özdemir 2014).

Osmanlı'nın kuruluş yılları ile birlikte şehirlerin merkezlerinde yani çarşılarda esnafın diğer bir deyişle tüketicilerin mallarını sattığı üreticilerinde mallara ulaştığı mekanlara konunuz temasıdır.

Osmanlı mimarisi Selçuklu mimari yapısından etkilenmiş ve onu örnek olarak birçok yapıyı mimaride hayata geçirmiştir. Yani bu eserlere baktığımızda Selçuklu Devleti'nin de izlerine bu mekanlarda rastlanmaktadır. Anadolu Selçuklu Devleti'nin Anadolu topraklarında bıraktığı yapıların Osmanlı Devleti ve günümüzde de bizlere kadar gelmesi ne kadar dayanıklı oluşlarının kanıtıdır. Bu mekanların da Osmanlı Devleti içerisinde ki ürün yapısına göre farklı farklı isimler aldığını görmekteyiz. Bunlar; çarşı, bedesten, kapan, han ve arasta olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kısaca baktığımızda; çarşı bunların hepsinin yer aldığı yapıdır. İçeriklerine baktığımızda aralarındaki farklar ve isimleri bizleri mekanlar hakkında bilgilendirecektir. Osmanlı Devleti içerisinde çarşı denildiğinde, şehir içerisindeki halkın alışverişini yapıldığı, her zaman insanların yer aldığı kalabalık yerler

zihnimizde canlanmaktadır. Esnafların çarşı içerisinde farklı ürünlerden oluşan dükkanları karşımıza çıkmaktadır. Halk bu mekanlarda hem alış verişini yapmakta hem de birlik içerisinde olmaktadır.

Daha sonrasında bedestene baktığımız da burada da üstü kapalı çarşılar vardır. Bu mekanlarda genellikle mücevher ve pahalı ürünleri yer aldığı mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kapanlar tek tip ürünleri satıldığı ticaret mekanları olarak bilinmektedir. Bu mekanlar Un kabanı, yağ kabanı, gibi isimlerle nitelendirilmektedir.

Arasta ise ordu içerisinde kurulan Pazar olarak da nitelendirilebilir. Zaman içerisinde Osmanlı da çarşıda kurulan benzer ürünlerin satıldığı yerler olarak isimlendirilmiştir.

Bu şekilde ticaret mekanları da ekonominin canlılığını sağlayan yerler olarak Osmanlı topraklarında varlığını devam ettirmiştir. Bu yapılardan günümüzde de şehirlerde aktif olarak faaliyet gösterenler bulunmaktadır.

2.1. Osmanlı Devleti Kuruluş Yılları

Osmanlıların tarihi sahnesine çıkışı, sadece dört yüz çadırdan oluşan mütevazı bir aşiret olarak başlamalarına rağmen 1299 yılında göz kamaştırıcı bir yükselişle aşiretten beyliğe, beylikten de devlet ve sonrasında üç kıtaya hükmeden bir imparatorluk oluşu ile eşine ender rastlanan bir görünüm simgelemektedir (Kurtaran 2012).

Osmanlı Devleti'nin temelleri, otorite boşluğunun hüküm sürdüğü beylikler döneminde atılmıştır. Bu dönemde, Osmanogulları'nın yükselişinde önemli bir rol oynayan Ahilik teşkilatı, sosyal düzeni sağlama ve destekleme açısından büyük öneme sahiptir. Osman Gazi'nin manevi rehberi Edebali'nin liderliğinde, Ahiler devlet tarafından çeşitli imtiyazlarla ödüllendirilmiş ve birçok köy, vakıf ve çiftlik gibi topraklar verilmiştir.

Osmanlı'nın kuruluş dönemi, toplumunun temel taşlarını oluşturan çeşitli unsurların bir araya gelmesiyle belirlenmiştir. Alpler, alp-erenler, gaziler, ahiler ve fakihler, bu dönemin önemli toplumsal unsurları arasındadır. Alpler, Orta Asya Türk

geleneğinde kahramanlık ve savaşçılık geleneğinin sembolü olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonrasında İslam'ın etkisiyle alp ve alperenler, gazi unvanını almış ve Osmanlı'nın kuruluş sürecinde önemli roller üstlenmişlerdir.

Bu süreçte, ticaretin gelişmesi ve kültürel etkileşimlerin artmasıyla çarşılar, pazarlar ve camiler gibi sosyal ve kültürel yapılar da gelişmiştir. Bu yapılar, toplumun bir araya gelmesini ve kültürel seviyenin artmasını sağlamıştır. Bu unsurlar, Osmanlı'nın kuruluş dönemindeki toplumsal dokunun önemli birer parçasını oluşturmuş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun daha sonraki gelişiminde büyük rol oynamıştır.

Başlangıçta bağımsız hareket eden liderler, zamanla Osman Gazi'nin çevresinde bir araya gelerek Osmanlı Devleti'nin temellerini atmışlardır. Bu liderlerin, Türk-Moğol geleneğindeki alp ve erenlik anlayışı, zaman içinde İslam dininin gazilik anlayışıyla birleşmiş ve gazi beyler olarak bilinen bir yapı oluşmuştur. Gazi beyleri, İslam'ın yayılmasına katkı sağlamışlar ve yerleşim birimlerinin kurulmasında öncü rol oynamışlardır (Şafak 2012).

Osman Gazi'nin vefatından sonra Ahilik teşkilatının liderliği Ahî Hasan'ın zaviyesinde yapılan toplantıda Orhan Gazi'nin üzerine geçmiştir. Orhan Gazi ve onun halefi I. Murad döneminde, Ahilik teşkilatı daha da güçlenmiş ve teşkilatın başında bulunan liderler, devlet yönetiminde etkili bir konuma gelmiştir. Bu dönemde, Ahilik geleneğine bağlılık işaret eden "şed" simgesi, Osmanlı hükümdarları ve hanedan mensupları tarafından da benimsenmiştir.

Osmanlı Devleti'nin merkezi olan "büyük tekke"nin ismi olan "âstâne/âsitâne" kelimesi, Ahilik teşkilatının merkezi konumunu vurgulamaktadır. Osmanlı hükümdarları, Ahilik geleneğine büyük önem vermiş ve hanedan mensupları da ustalık seviyesinde meslek öğrenmiştir. Bu, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve gelişiminde Ahilik geleneğinin önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Fidan 2020).

Bu dönemde tarihi yapılara baktığımızda yapıldıkları dönemin üslubunu göz önüne seren halkın sosyokültürel ve de iktisadi olarak yaşam biçimleri hakkında bizlere bilgi sunan birer belge özelliği göstermektedir (Sezgin 2020).

2.2. Şehir

Osmanlı İmparatorluğu döneminde şehirler, önemli sosyal ve idari merkezler olarak kullanılmıştır. Bu şehirler, Osmanlı vesikalarının dilinde, belirli özelliklerle tanımlanmıştır.

Şehirlerin tanımı, "bazar durur, cuma kılınur" şeklinde ifade edilmiş, yani ticaretin yoğun olduğu ve cuma namazlarının kılındığı mekânlar olarak belirtilmiştir. Câmî veya Mescid'ül-Cuma olarak adlandırılan camiler, şehir halkının bir araya gelip kaynaşmasını sağlayan önemli merkezler olarak öne çıkmıştır. Özellikle cuma ve bayram günlerinde bu camiler, şehir sakinlerinin toplu ibadetlerini gerçekleştirdikleri yerler olmuştur. Osmanlı şehir merkezleri için kullanılan "nefs" tabiri, bu şehirlerin önemini ve özelliklerini açıklamaktadır. Şehirler, sanayi, ticaret, siyaset, idare, mahkeme, askeri ve dini işlerin görüldüğü, bu işler için gerekli alt yapının bulunduğu merkezlerdir. Bu bağlamda, şehirler sadece ticari değil, aynı zamanda idari, kültürel ve dini işlevleri olan kompleks yapılar olarak görülmektedir. Osmanlı şehirlerinde yaşayan halk ise çeşitli meslek gruplarına ayrılmıştır (Öztaşkın 2008). Yöneticiler, tüccarlar, esnaf, işçiler, din adamları, sanatkârlar gibi farklı kesimler, şehirli olarak adlandırılan geniş bir topluluk oluşturmuştur. Bu topluluk, şehirlerin sosyal ve ekonomik hayatının temel taşlarını oluşturmuş ve şehir kültürünün gelişimine katkıda bulunmuştur.

Sonuç olarak, Osmanlı şehirlerinin sosyal ve idari yapısı, ticaretin yanı sıra kültürel, dini ve idari işlevleriyle dikkat çekmektedir. Camilerin önemi, şehir halkının bir araya gelip kaynaşmasını sağlamasıyla vurgulanmış, şehirlerin çeşitli meslek gruplarından oluşan zengin bir topluluğa ev sahipliği yaptığı belirtilmiştir.

2.3. Osmanlı Devleti İçerisinde Ticarethaneler

2.3.1. Çarşı

Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalan Anadolu toprakları, tarih boyunca önemli bir merkez olmuştur. Bu topraklar, ticaret yollarının kesişim noktasında yer almasıyla ekonomik açıdan büyük bir öneme sahiptir.

Özellikle dönemin en önemli ticaret yollarının bu topraklardan geçmesi, bölgenin ekonomik can damarı haline gelmesini sağlamıştır. Bu ticaret yollarından biri, Eskişehir, Konya, Adana ve Antakya gibi şehirler üzerinden Şam'a uzanan "Hac Yolu" olarak adlandırılan aks idi. Hac Yolu, sadece Osmanlı topraklarında değil, aynı zamanda Orta Doğu'nun da ticaretini belirleyen ana arterlerden biriydi. Bu yol, kervansaraylar, ticaret merkezleri ve konaklama tesisleriyle donatılmıştı ve ticaretin canlanmasına katkı sağlamıştır.

İkinci önemli ticaret yolunu ise İzmit, Bolu, Tokat, Sivas ve Diyarbakır güzergahından Basra ve Bağdat'a ulaşan Basra-Bağdat yolu oluşturuyordu. Bu yol, Anadolu'nun iç kesimlerinden Orta Doğu'ya ve hatta Hint Okyanusu'na kadar uzanan bir ticaret ağının merkezini oluşturuyordu.

Ticaretin yanı sıra kültürel alışverişin de yoğun olduğu bu yol, bölgenin kalkınmasına büyük katkı sağlamıştır. Üçüncü ana ticaret yolu ise Bolu, Erzurum ve Kars gibi şehirlerden geçerek gelişen bir güzergahtı. Bu yol, Anadolu'nun doğu kesimlerinden Kafkaslar ve Orta Asya'ya uzanan ticaretin ana damarlarından biriydi. Özellikle kürk ve tekstil ticaretinin canlandığı bu güzergah, bölgenin ekonomik çeşitliliğini artırmıştır (Ergün 2020).

Osmanlı kentlerinde, özellikle bu ana ticaret yolları ve onları birbirine bağlayan yan yollar, ticaretin canlanmasını sağlamış ve bu bölgelerde çarşıların gelişimini tetiklemiştir. Ticaretin merkezi haline gelen bu şehirler, zengin kültürel miraslarıyla da ön plana çıkmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu, uzun bir tarih boyunca çeşitli kültürlerin etkileşimi ve ticaretin gelişimiyle tanınmıştır. Bu zengin mirasın bir parçası olarak, Osmanlı şehirlerinin düzenlenmesi ve planlamasından da çarşılar ve pazarlar merkezi bir rol oynamıştır. Bu düzenleme, hem sosyal hem de ekonomik açıdan önemli etkilere sahipti ve Osmanlı şehirlerinin karakteristik bir özelliği haline geldi.

Osmanlı şehirlerinde çarşılar ve pazarlar, şehrin kalbinde yer alırdı. Bu mekanlar, ticaretin canlılık kazandığı, farklı kültürlerin buluştuğu ve günlük yaşamın önemli bir parçası haline geldiği yerlerdi. Çarşılar genellikle dar sokaklarla çevriliydi ve çeşitli işletmelerin yan yana dizildiği karmaşık bir yapıya sahipti. Pazarlar ise

genellikle belirli günlerde kurulan açık alanlardı ve geniş bir yelpazedeki ürünlerin alınıp satıldığı yerlerdi (Karta 2010).

Osmanlı şehirlerinde çarşı ve pazarların merkezi konumda bulunmasının birkaç nedeni vardı. Bu nedenlere baktığımızda;

İlk olarak, ticaretin kolaylaştırılmasıydı. Çarşılar ve pazarlar, hem yerel halkın hem de ticaret yapanların ihtiyaçlarını karşılamak için bir araya gelme noktasıydı. Bu sayede, ürünlerin alımı, satışı ve takası kolaylaşıyor, ticaret hacmi artıyordu. Ayrıca, çarşılar ve pazarlar, şehrin diğer bölgelerine de hizmet veriyordu, böylece ticaretin yayılması ve şehir ekonomisinin büyümesi sağlanıyordu.

İkinci olarak, çarşılar ve pazarlar, sosyal etkileşimi teşvik ediyordu. Bu mekanlar, farklı kültürlerin bir araya geldiği ve etkileşimde bulunduğu önemli sosyal alanlardı. Ticaretin yanı sıra, çarşılar ve pazarlar, insanların birbirleriyle tanıştığı, sohbet ettiği ve ilişkiler kurduğu yerlerdi. Bu da şehirdeki toplumsal bağların güçlenmesine ve kültürel çeşitliliğin zenginleşmesine katkı sağlıyordu.

Üçüncü olarak, çarşılar ve pazarlar, Osmanlı şehirlerinin kimliğinin bir parçasıydı. Bu mekanlar, şehrin karakteristik özelliklerinden biri olarak kabul ediliyordu ve yerel halk için önemli bir sembolizme sahipti. Her çarşı ve pazar, kendi benzersiz özellikleriyle tanınıyor ve şehrin dokusuna renk katıyordu.

Bu nedenle, çarşılar ve pazarlar, şehirlerin kültürel mirasının önemli bir parçasıydı. Geleneksel olarak Osmanlı İmparatorluğu döneminde çarşılarının değişmez unsurları:

- En küçük olan ve de en sayıca en çok olan üstü açık veya kapalı olan dükkanlar
- Karşılıklı olarak iki sıra halinde esnafların dükkanlarının bulunduğu arastalar
- Değerli eşyaların ve mücevheratların bulunduğu ve de satıldığı tüccarların da burada ticaretlerini yaptıkları ticari dokunun en güvenli limanı olan yapılar olarak bedestenler

Genel olarak imparatorluk içerisinde bulunan ve ticarete kullanılan hanlar karşımıza çıkmaktadır (Ergün, Halaç 2020).

Kısacası Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalan Anadolu toprakları, tarih boyunca ticaretin merkezi olmuştur. Bu topraklar, stratejik konumları sayesinde ticaret yollarının kesişim noktasında yer almış ve bölgenin ekonomik gelişimine büyük katkı sağlamıştır.

2.3.2. Bedesten

Şekil 1: <https://yedikita.com.tr/osmanlida-ticaretin-kalbi-bedestenler/>

Bedesten kelimesine baktığımız zaman “bez”, “kumaş” anlamına gelen sözcüklerden türemiş olup bu sözcükler ilk başlarda “bezzazistan” veyahut “bezistan” kelimelerine karşılık gelmektedir (Özdeş 1998).

Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik ve ticari hayatında önemli bir rol oynayan bedestenler, şehirlerin merkezinde yer alarak ticaretin kalbi konumundaydılar. 15. yüzyılda, kalenin dışında, özellikle Taht el Kale olarak bilinen alanlarda ortaya çıkan bu yapılar, yerleşik ticaretin gelişmesiyle birlikte şehirlerin yeni bir merkezi haline geldi. Her şehirde bulunan bedestenlerin sayısı, şehrin büyüklüğüne ve ticari önemine bağlı olarak değişiklik gösterirdi. Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Anadolu'nun dışında yaptığı bedestenler günümüze kadar aktif olarak gelmiş ve halen de birçok şehirlerde varlığını sürdürmektedir (Özgen 2018).

Küçük yerleşim birimlerinde genellikle tek bir bedesten bulunurken, büyük şehirlerde iki veya hatta İstanbul gibi önemli ticaret merkezlerinde üç bedesten birden yapılmıştı. Bedestenler, büyük tüccarların ve zenginlerin tercih ettiği ticaret merkezleriydi. Değerli eşyaların alınıp satıldığı, transit ticarete konu olan malların el değiştirdiği bu kapalı pazar yerleri, ekonomik faaliyetlerin yoğunlaştığı alanlardı (Uğur 2016).

Bedestenlerin çevresinde bulunan dükkânlar da genellikle değerli eşyaların satışını yapanlar ile para değişimi yapanlar arasında popülerdi. Osmanlı İmparatorluğu'nda bedestenler, ticaretin canlı olduğu ve ekonominin nabzının attığı yerler olarak bilinirdi. Bu yapılar, dönemin ekonomik ve ticari yapısının merkezi konumundaydılar ve Osmanlı ticaretinin önemli bir parçasını oluşturuyorlardı.

Osmanlı toplumunda genellikle kıymetli eşyaların olduğu, mücevher, pahalı kumaşlar gibi ürünlerin saklandığı bilinen bedestenler, şehirlerin ticaret bölgesinin üstü kapalı bir şekilde oluşan merkezi yapılarıdır.

Kentin ticari potansiyeli bedestenin varlığıyla örtüşür. Bu yapıların içinde dolap, sandık, mahzen veya kasa olarak isimlendirilen, kilitlenebilir saklanabilir bölümler bulunmaktadır. Hem çarşı esnafı hem de halkın içindeki değerli eşyaları olanlar; mücevher, para, gümüş veya altın eşya gibi kıymetli mallarını bu yapılara bedestene getirerek, buradan kiraladıkları kasa veya sandıklara saklardı. Bunun yanı sıra esnaf lonca teşkilatlarına ait bulunan defterler veya mahkeme kayıt defterleri tarzı önemli olan resmi evraklar da bedestende kasalarda saklanırdı. Kasaların iki adet anahtarı bulunur, bu anahtarların biri bedestenden sorumlu muhafızına bir diğeri ise kasayı kiralayan kişiye verilirdi (Akar 2009).

Osmanlı İmparatorluğu'nun zamanında inşa edilmiş olan birçok bedesten günümüze ulaşmış olsa da, bazıları zamanla tahrip olmuş veya değiştirilmiş olabilir. Sivas, Bolu Antalya, Erzincan, Van, Aydın, Diyarbakır, Elazığ, Denizli, Kırşehir ve Samsun illerinde bulunan 11 bedestenin günümüze ulaşamadığına dair kaynaklar bulunmaktadır (Ergün 2020).

2.3.3. Kapan

"Kapan" kelimesi, esasen büyük tartı aletlerini ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Ancak Osmanlı döneminde, bu terim ticari faaliyetlerde farklı bir anlam kazanmıştır.

Hanlarda ve ticaret merkezlerinde bulunan satış noktalarına "Kapan" adı verilmiştir. Örneğin, Balkapanı, Unkapanı, Yağkapanı, İpek Kapanı gibi isimlendirmeler, o dönemde belirli ürünlerin satıldığı alanları ifade etmek için kullanılmıştır. Bu "Kapan"lar, genellikle çeşitli malzemelerin ticaretinin yapıldığı ve tartıldığı yerlerdir.

Belgelere göre, yağ, un, buğday, mısır gibi ürünlerin ticaretinin yapıldığı bu yerler bazen "çardak" veya "mizan" olarak da adlandırılmıştır. Dolayısıyla, Osmanlı döneminde "Kapan" terimi, ticaretin merkezlerini ve ticari faaliyetlerin yapıldığı noktaları ifade etmek için önemli bir kavram olmuştur (Erden 2022).

Osmanlı İmparatorluğu, tarih boyunca geniş bir coğrafyada hüküm sürmüş ve bu coğrafyada ticaretin canlanmasına büyük katkılarda bulunmuştur. Bu ticari faaliyetlerin merkezinde ise Kapan Hanları gibi kapalı pazar yerleri önemli bir rol oynamıştır.

Selçuklu döneminden beri Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde var olan bu hanlar, Osmanlılar döneminde de önemlerini korumuş ve genişlemiştir. Kapan Hanları, tek bir cins ticaret ürünlerinin toptan satışını veya dağıtımını sağlayan özel işletmelerdir. Osmanlılar, bu hanları kurarken benimsedikleri iktisadi prensipler doğrultusunda hareket etmişlerdir. Özellikle provizyonizm ilkesi, Osmanlı ticaretinin temel taşlarından biri olmuştur. Bu ilkeye göre, halkın ihtiyaç duyduğu ürünlerin bol miktarda ve uygun fiyatlarla temin edilmesi sağlanmıştır. Bu nedenle, başkent İstanbul başta olmak üzere imparatorluğun dört bir yanında Kapan Hanları inşa edilmiştir. Osmanlılar, ticaretteki bu stratejik yaklaşımlarıyla sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel etkileşimleri de artırmışlardır. Kapan Hanları, farklı kültürlerden gelen tüccarların buluşma noktaları olmuş ve bu sayede ticaretin ve bilgi alışverişinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Aynı zamanda, hanların bulunduğu bölgelerde ekonomik faaliyetlerin canlanmasıyla birlikte yerel halkın refah düzeyi de artmıştır (Akkuş 2015).

Baktığımızda, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde ekonomik çalkantılar ve dış baskılar nedeniyle Kapan Hanları'nın önemi azalmış ve bazıları kapanmıştır. Bu durum, imparatorluğun çöküş sürecinde ticari yapılanmada yaşanan değişimlerin bir göstergesi olarak görülmüştür.

Günümüzde Kapan Hanları tarih boyunca Osmanlı ticaretindeki önemli bir dönemi temsil etmektedir. Bu hanlar, sadece ticaretin yapıldığı mekanlar olmanın ötesinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik ve kültürel mirasının bir parçasıdır. Onların izleri, günümüzde bile birçok şehirde gözlemlenebilir ve Osmanlı döneminin ticaret anlayışının ve iktisadi mirasının bir hatırası olarak yaşamaya devam etmektedir.

2.3.4. Han

Osmanlı Devleti'nde yapı olarak hanlara baktığımızda ise genellikle korunaklı güvenli mekanlar olan, yolcuların konakladığı, küçük kervanların hayvanlarını geceleri dinlendirdiği, depolamanın yanı sıra atölye kullanımı ile de perakende ticaret yapılan ticari mekanlardır. Devlet yapısında hanların mekânsal özelliklerine baktığımızda genellikle birden çok katlı binalardır emniyetli yapılarından dolayı üst kat odalarında tüccarlar konaklamakta, bunun dışında gezginler, resmi görevi olanlar da kalmaktadır ve hatta bununla beraber sadece onların konaklaması için oluşan hanlar da devlet teşkilatı içerisinde bulunmaktadır (Akar 2009).

Osmanlı İmparatorluğu, tarihi boyunca insanların huzur ve güvenliği içinde seyahat edebilmelerini sağlamaya büyük önem vermiştir. Bu, Selçuklu döneminde olduğu gibi, Osmanlılar zamanında da öncelikli bir hedef olmuştur. Yolcuların istirahatini ve güvenliğini temin etmek için çeşitli önlemler alınmıştır. Özellikle yerleşim birimleri arasındaki yolların bakımı ve geliştirilmesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun temel altyapı hizmetlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Bu, yolcuların konaklama ve diğer sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri uygun ortamların oluşturulması anlamına gelmiştir.

Ticaretin ve güvenli ulaşım sistemlerinin geliştirilmesi açısından, konaklama ve pazar yerleri gibi sosyal ve ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için gerekli altyapılar büyük ölçüde vakıflar tarafından sağlanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yol güvenliği ve altyapı hizmetleri, sadece geçmişte değil, günümüzde de önemini korumaktadır. Modern devletlerde de, insanların güvenli ve huzurlu bir şekilde seyahat edebilmelerini sağlamak için benzer önlemler alınmaktadır. Bu, devletin en temel görevlerinden biridir ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bu konudaki geleneği, günümüzde bile etkisini sürdürmektedir.

Bu açıdan bakıldığında, Osmanlı İmparatorluğu'nun yol güvenliği ve altyapı hizmetleri konusundaki yaklaşımı, sadece tarihî bir perspektiften değil, günümüzün ulaşım ve altyapı politikalarını anlamak için de önemli bir örnek teşkil etmektedir. Yolcuların güvenliği ve rahatlığı, her zaman devletlerin öncelikli hedefleri arasında yer alacaktır ve bu, tarihsel bir geleneğin günümüzdeki yansıması olarak değerlendirilebilir (Bayartan 2008).

Han ile kervansaraylar genel de karıştırılmaktadır. İslam kültürlerindeki ticari yapılar arasında önemli bir yere sahip olan hanlar ve kervansaraylar, tarih boyunca ticaretin canlı olduğu dönemlerde tüccarların ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak inşa edilmiş yapılar olarak bilinir.

Hanlar, genellikle şehir merkezlerinde bulunur ve tüccarların konaklama, depolama ve ticaret yapma ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanmıştır. Bu yapılar, çarşı kompleksleriyle organik bir şekilde ilişkilendirilir ve ticaretin kalbinde yer alır. Hanlar, genellikle daha küçük ölçekli olup, temel olanakları sağlayan odaları ve depoları içerirler.

Kervansaraylar ise ticaret yolları üzerinde, özellikle kervanların mola verebileceği noktalarda bulunurlar. Hanlardan daha büyük ve gösterişli olan kervansaraylar, geniş avlular, konaklama birimleri, mescitler, dükkanlar ve hatta hamamlar gibi daha kapsamlı olanaklara sahiptirler. Ticaretin akışını güvence altına almak için genellikle surlar veya savunma sistemleriyle çevrilmişlerdir (Karacalı 2019).

Her iki yapı türü de, İslam dünyasında ticaretin geliştiği ve tüccarların ihtiyaçlarını karşılamak için önemli bir rol oynamıştır. Bu yapılar, sadece konaklama sağlamakla kalmamış, aynı zamanda ticaretin ve kültürel alışverişin merkezi haline gelmiştir.

2.3.5. Arasta

"Arasta", açık veya çatıyla örtülü çarşıları ifade eder. Bu yerler genellikle benzer ürünlerin satıldığı dükkânların bulunduğu sokaklar veya komplekslerdir. Osmanlı döneminde, cami, hastane, yemekhane gibi vakıf eserlerine gelir sağlamak amacıyla yakınında inşa edilmişlerdir (Taşdemir 2019).

Devlet yapısı içerisinde ticari merkezi olan arastalar, genellikle aynı tür esnaf grubuna ait dükkanların bir cadde içerisinde karşılıklı olarak sıralanmasıyla karşımıza çıkmaktadır. Arastalar lonca sisteminin ana temasının yansıması olarak bizlere kendisini göstermektedir. Kısacası bir sokağın veya caddenin içerisinde sıralanmış bir halde bulunan dükkânların oluşturduğu pazar yerlerine “arasta” adı verilmektedir. Farsça bir kelime olan arasta, ordularda kurulan pazar anlamına gelmektedir. Fakat dükkânların düzenli bir şekilde, adeta bir ordu disiplini içinde sıralanmış olmalarından dolayı, pazarlar için de “arasta” tabiri kullanılmıştır.

Arastaların üstü kapalı olanları da karşımıza çıkmaktadır ve çoğunlukla bu arastalar, bedestenlerle benzerliğinden karıştırılmaktadır. Bu iki ticari yapı arasında en önemli farka baktığımızda arastaların içerisinde kiler ve mahzen olmayışı, bedestendeki gibi mallarının değerli eşyalardan değil de daha az değerli olması ve de bedestendeki yağı gibi borsa özelliklerinin bulunmaması bu iki yapı arasındaki farkları bize göstermektedir.

3. BÖLÜM

3. SİVAS'TA TİCARET HAYATI

Bu başlık atında tezimizin asıl ana teması olan Sivas şehrini ele alınmaktadır. Coğrafi açıdan Anadolu'nun doğu ve batı sentezi konumunda olan şehir ticari açıdan da kavşak bölge özelliği göstermektedir. Bu da şehrin önemini her dönem ortaya koymuştur.

Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan şehir etnik kültürel kökenlerini de taşımaktadır. Burada geçmişten günümüze yaşayan medeniyetlerden izler taşıyan Sivas birçok mimari eseri de kültürel olarak halen varlığını sürdürmektedir.

Osmanlı'nın Anadolu şehirlerinden biri olan Sivas ticari olarak kavşak nokta olan kentlerden biridir. Sivas şehri çevresinde ki ticari mekanlara baktığımızda; sırayla bu mekanları ele aldığımızda dönemin şatları ve yaşanmışlıkları da tarihsel metinlerden yararlanarak metinlerin çevirilerini bölümümüze yer almaktadır. Bununla beraber mekanların yapılarını fotoğraflarını da ekleyerek şehrimizi tanıtımı yapılmaktadır.

Sivas şehri geçmişten günümüze sırasıyla İlhanlılar, Danişmentliler, Anadolu Şelçuklu Devleti, Kadı Burhanettin Beyliği ve Eretnalılar içerisinde önemini koruyan bir şehir yapısında medeniyetleri kültürleriyle birleşerek halen bu devletlerin günümüzde eserlerinin de bulunmasıyla beraber varlıklarını de yansıtmaktadır.

Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti içerisinde önemli şehirleri arasında yer almaktadır. Yıldırım Beyazıd zamanında Osmanlı Devleti'ne geçmiştir Fakat Timur'un Sivas'ı yağmalaması şehre büyük zararlar vermiştir. Yine de Sivas sancağı Osmanlı Devleti içerisindeki konumunu her zaman korumuştur.

Tarihi dokusu geçmişe dayanan şehirde ticari olarak da kavşak noktası olarak doğudan batıya bir geçiş güzergahın da yer almaktadır.

Şehrin önemli tarihi yapıları geçmişten günümüze birçoğu işlevini korumaktadır. Bunlardan Sinan Paşa Hanı, Behram Paşa Hanı, Taş Hanı, Subaşı Hanı ve Vakıf Han şehir merkezinde yer alırken Alaca han Kangal ilçesinde yer

almaktadır. Bu eserler günümüzde de hem turizm amaçlı olarak hem de halkın ekonomik açıdan ihtiyaçlarını karşılamak için varlığını devam ettirmektedirler.

3.1. Anadolu Coğrafyası İçerisinde Sivas

3.1.1. Coğrafi Konum

Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan Sivas, tarihi ve coğrafi açıdan zengin bir şehirdir. Yukarı Kızılırmak Bölümü'nde konumlanan bu şehir, kuzeyde Giresun, Ordu ve Tokat; güneyde Kayseri, Malatya ve Kahramanmaraş; doğuda Erzurum; batıda ise Yozgat ile komşudur. Toplam 28.488 km²'lik bir yüz ölçümüne sahip olan Sivas, 35° 50' ve 38° 14' doğu boylamları ile 38° 32' ve 40° 16' kuzey enlemleri arasında yer alır (Polat 2023).

Sivas'ın coğrafi konumu, ticaret ve kültürel etkileşim açısından da önemlidir. Karadeniz Bölgesi ile İç Anadolu Bölgesi arasında bir geçiş noktasında bulunması, şehri tarih boyunca önemli bir ticaret merkezi haline getirmiştir.

3.1.2. Tarihsel Süreç İçinde Sivas

Şehir, Anadolu'nun derin tarihinde önemli bir merkez olarak parıldar. Tarihin derinliklerinde, bu şehir adeta medeniyetlerin kesişim noktası olmuştur. Danişmentliler'in başkenti olarak kurulan Sivas, o dönemlerde ticaretin ve kültürün yoğun bir şekilde yaşandığı bir merkez haline gelmiştir. Bu dönemlerin izleri hala şehrin sokaklarında, tarihi yapılarında ve yaşam tarzında hissedilmektedir.

Sivas şehri bulunduğu konum itibarı ile bakıldığında kültürel siyasî ve ekonomik açıdan tarihte geçmişten günümüze dek etkin olmuş bir Anadolu şehridir (Göztepe, Çınar 2018).

Selçuklular ve ardından Osmanlılar döneminde de Sivas'ın önemi hiç azalmamıştır. Ticaret yollarının kavşağında bulunan şehir, stratejik konumuyla Anadolu'nun kalbinde yer almıştır. Bu da ticaretin gelişmesini sağlamış, şehre birçok farklı kültürün katılmasına olanak tanımıştır. Bu süreçte Sivas, sadece ekonomik açıdan değil, aynı zamanda kültürel ve entelektüel bir merkez olarak da parlamıştır (Kaya 2008).

Sivas, Anadolu toprağında dört bir tarafından karadan ve denizden süre gelen ticaret yollarının kavşak bir bölgede olması ve bununla beraber çok sayıda yerli ve yabancı tacirlerin faaliyet göstermesiyle birlikte önemli dağıtım ve ticaret merkezlerinin biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Aydın 2021).

Anadolu'nun coğrafi konumu, ticaret yollarının kavşağında olması ve verimli topraklara sahip olması, şehirlerin gelişimini teşvik etmiştir. Özellikle liman kentleri, denizasıırı ticaretin merkezi haline gelmiş ve zengin ticaret gelirleriyle büyümüştür. Diğer şehirler ise tarım ve hayvancılık faaliyetleriyle öne çıkmış, iç bölgelerdeki ticaretin ve ekonominin canlanmasına katkıda bulunmuştur.

Bugün Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde, tarih boyunca biriktirilmiş kültürel ve tarihi miras görülmektedir. Her bir şehir, kendi benzersiz tarihî ve mimari yapılarıyla zenginleşmiş, bu da Anadolu'nun çeşitli şehirlerini dünya çapında önemli turistik ve kültürel destinasyonlar haline getirmiştir. Anadolu'nun şehirleri, geçmişten günümüze uzanan köklü bir mirası temsil ederken, aynı zamanda modern yaşamın dinamiklerine de adapte olmuş, gelişen ve değişen birer merkez konumundadır (Akbulut 2009).

Ortaçağ'ın ünlü gezgini İbn-i Batuta, seyahatnamesinde Sivas'ı ziyareti sırasında yaşadıkları ve gözlemlerini aktarmıştır. Sivas, o dönemde Anadolu'nun en önemli şehirlerinden biri olarak ticaretin ve ekonominin merkezlerinden biriydi. İlhanlılar döneminde, şehrin ekonomik gelişimiyle birlikte çarşılarının aşırı kalabalık olduğunu belirtmiştir. Bu kalabalık, Sivas'ın ticari canlılığının ve ekonomik öneminin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Ayrıca, İbn-i Batuta, Sivaslıların misafirperverliğiyle tanındıklarını ve özellikle Ahi geleneğinin etkilerinin hala hissedildiğini vurgulamıştır. Ahiler, ticaret erbabı olarak faaliyet gösterirken aynı zamanda sosyal yardımlaşma ve dayanışma içindeydiler. Bu gözlemler, Ortaçağ Anadolu'sunun ticaret hayatı ve sosyal yapısı hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. İbn-i Batuta'nın anlatımı, Sivas'ın tarihsel ve ekonomik önemini daha iyi anlamamıza yardımcı olurken, bölgenin ticaretinin canlılığını ve çarşılarının kalabalığını görsel bir şekilde canlandırmaktadır (Aydın 2021).

Sivas'ın tarihî önemi, İç Anadolu Bölgesi'nin en eski şehirlerinden biri olmasından gelmektedir. Arkeolojik çalışmalar, bu şehrin MÖ 5. ve 4. binli yıllara kadar uzanan köklü bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir (Denizli 1998: 2).

Hititler, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlılar gibi çeşitli medeniyetlerin hâkimiyetinde bulunan şehir, farklı dönemlerde farklı adlarla anılmıştır.

Sivas şehrinin Romalılar zamanından önce mevcut olduğu bilinmektedir. Şehrin bilinen en eski ismi 'Sebasteia' olarak karşımıza çıkmaktadır. Sebasteia ismi Romalılar zamanında Sivas'a verilmiştir. (Geyikoğlu 2018). Tarih boyunca "Sebasteia" adıyla bilinen şehir, Türk döneminde "Sivas" olarak adlandırılmıştır. "Sebasteia" kelimesi eski Yunan dilinde "Ogüst şehri" anlamına gelirken, "Sivas" adının kökeni ve anlamı üzerine çeşitli teoriler bulunmaktadır. (Denizli 1998).

Sonuç olarak, Sivas hem tarihî hem de coğrafi açıdan zengin bir şehirdir. Binlerce yıllık geçmişi ve çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olması, şehrin kültürel ve tarihi dokusunu zenginleştirmiştir. Ayrıca, stratejik konumu sayesinde ticaretin ve kültürel alışverişin önemli merkezlerinden biri olmuştur. Bu özellikleriyle Sivas, Türkiye'nin önemli şehirlerinden biridir ve tarihî ve kültürel mirasıyla ziyaretçilerini büyülemeye devam etmektedir.

Sivas vilayetinin Osmanlı Devleti egemenliğinin başlaması 1.Bayezid (Yıldırım) dönemine denk gelmektedir (Küsgün 2020).

Osmanlı Arşivi'nde Ahî Evran-ı Velî adını taşıyan vakıflarla ilgili belgelere ulaşmak, tarihî ve kültürel açıdan değerli bir kaynaktır. 4 Şevval 1324 (21 Kasım 1906) tarihli belgede kaydedilen Sivas'taki Ahî Evran-ı Velî Zaviyesi'ne yapılan 100 kuruşluk zam, vakfın idaresi ve mali durumu hakkında önemli bilgiler sunar. Bu belge, Ahî Evran-ı Velî'nin manevi mirasının nasıl korunduğunu ve yönetildiğini gösterirken, aynı zamanda dönemin sosyo-ekonomik yapısıyla ilgili de ipuçları verir. Ahî Evran-ı Velî'nin tasavvufi ve sosyal etkileri, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun Anadolu'daki dönemine damgasını vurmuş, birçok kişi ve kurum üzerinde etkili olmuştur. Bu belge, vakfın idaresi ve gelirlerinin nasıl kullanıldığına dair önemli bir pencere açar ve Osmanlı döneminin dini ve sosyal yapılarına ışık tutar (Özsaray 2020).

Bunun dışında konumuzun içerisinde yer alan diğer arşiv metinleri de o dönemlerde yaşanan mali yapı hakkında bilgiler sunmaktadır. Bu metinler o günün koşulları hakkında bizleri aydınlatmaktadır. Bununla beraber yapılan ticaret ve kişileri de bizleri bilgilendirmektedir. Örneğin Sivas'ta Lala Şahin Paşa Evkafı'ndan Kapan Hanı'nda tartılan pamuklar hakkında yapılan çeviri bizlere esnaflar arasında ki dava sürecinden bahsetmektedir. Bunun gibi diğer metinler de dönemin ekonomik ve ticari koşullarını anlatmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun şehir dokusunda, vakıfların ve şehir hayatının birbiriyle iç içe geçtiği dinamik bir yapı mevcuttu. Bu yapı, çarşılar, pazarlar, bedestenler, hanlar ve hamamlar gibi önemli sosyal ve ticari merkezlerin etrafında şekilleniyordu. Sivas şehri, bu yapıyı en belirgin şekilde yansıtan şehirlerden biriydi. Sivas'ın mahallelerinin büyük bir kısmı, çarşı ve pazarlar etrafında veya onlara sınırdaki yer alıyordu. Örneğin, Bazar, Baldır Bazarı, Hoca Arasta ve Demircilerardı gibi mahalleler, isimlerini bulundukları çarşı veya pazarlardan almışlardı. Bu durum, şehir yaşamının ticari ve sosyal merkezlerinin mahalle yapılarıyla iç içe geçmiş olduğunu gösteriyordu.

Sivas'ın ekonomik yapısı, geçmişten günümüze kadar önemli değişimler geçirmiştir. XV. ve XVI. yüzyıllarda şehrin ekonomisi, ticaret, küçük el sanatları ve tarıma dayalıydı. Ancak bu dönemlerde boyahane ve tuz üretimi gibi gelir kaynakları da eklenmiş, ekonomik çeşitlilik artmıştır.

Şehrin ekonomisini ayakta tutan unsurlar arasında hanlar, bedestenler, çarşılar, pazar yerleri, dükkânlar, debbağhaneler, tahmis haneler, boyahaneler, değirmenler, mumhaneler gibi ticaret merkezleri büyük bir rol oynamıştır. Özellikle XIX. yüzyılda, Sivas'ın çarşıları bölgenin ticaretinin kalbi konumundaydı. Şehirde toplam 26 çarşı, 4 pazar yeri, 14 han, 2 debbağhane, 3 mumhane, 5 boyahane ve 82 değirmen bulunmaktaydı. Bu çarşılar içerisinde ise yaklaşık 932 dükkân faaliyet gösteriyordu (Aydın 2015).

Sivas'ın ekonomik yapısındaki bu çeşitlilik ve ticaret hacmi, şehrin tarih boyunca önemli bir ekonomik merkez olarak varlığını sürdürmesini sağlamıştır.

Sivas şehri, Osmanlı dönemindeki vakıf-şehir sosyal hayatının önemli bir örneğini sunar. Çarşılar, pazarlar, bedestenler ve diğer ticari merkezler, şehir

yaşamının merkezinde yer alırken, aynı zamanda şehir sakinlerinin bir araya gelip sosyal etkileşimlerde bulunduğu alanlardı. Bu yapı, Osmanlı şehir kültürünün zengin ve dinamik yapısını gözler önüne sererken, günümüze kadar uzanan bir miras bırakmıştır.

XVI. yüzyılda Amasya, Çorum, Yozgat, Divriği, Samsun, Arapkir gibi şehirleri içeren bir bölge, Orta Fırat havzasından Karadeniz kıyılarına kadar uzanmaktaydı. Bu coğrafi alan, Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük eyalet merkezlerinden biri olarak önem taşıyordu. Amasya, özellikle stratejik konumu ve idari işlevleriyle bölgenin ticari ve kültürel yaşamına yön veren bir merkez olarak öne çıkıyordu (Polat 2023).

17.yüzyılın sonlarında Sivas Eyaleti, Celali isyancılar tarafından yağmalanmıştır. Bu eyalet, Sivas, Arapkir, Bozok, Çorum, Amasya, Canik ve Divriği olmak üzere toplam yedi sancaktan ve 59 kazadan oluşmaktaydı.

Evliya Çelebi'nin 17. yüzyıl ortalarında Sivas'ı ziyaret ettiği ve şehrin genel görünümünü tasvir ettiği bilinmektedir. O dönemde Sivas şehri yaklaşık 30 bin nüfusa ve 40 mahalleye sahipti. Şehir, karmaşık bir yapıda olan çarşılardan oluşuyor ve farklı esnaf gruplarının kendi çarşıları bulunmaktaydı (Demirel, Yüksel 2020).

Osmanlı seyyahı olan Evliya Çelebi'nin anlatılarına göre, Sivas şehrinde bin adet dükkân bulunuyordu. Bedesteni ise özellikle meşhurdu. Saraçhanesinin Behram Ağa tarafından inşa ettirildiği belirtilirken, debbağhane, haffafhane ve kuyumcular çarşısı gibi alanlar da ticari potansiyel taşıyordu. Bu yerler, sadece ticaretin yapıldığı mekanlar değil, aynı zamanda şehir sakinlerinin bir araya geldiği, sosyalleştiği ve kültürel etkileşimlerin yaşandığı merkezlerdi. Çarşılar ve pazarlar, Osmanlı şehirlerinde sadece ticaretin değil, aynı zamanda sosyal hayatın da kalbinin attığı yerlerdi. Burada farklı meslek grupları bir araya gelir, alışveriş yapılır, haberler paylaşılır ve hatta siyasi, dini ve kültürel konular tartışılırdı. Bu sayede şehir sakinleri arasında bir dayanışma ve ilişki ağı oluşurdu (Gürbüz 2009).

Sivas, Osmanlı İmparatorluğu için sadece bir geçiş noktası veya dinlenme yeri değil, aynı zamanda stratejik bir öneme sahipti. İstanbul'dan bakıldığında, Sivas, Osmanlı ordusunun zahire ve asker deposu olarak görülmekteydi. Bu durum şehrin

ekonomik ve askeri açıdan önemli bir merkez olduğunu göstermektedir, çünkü burası hem erzak sağlama hem de askeri hazırlıklar için kritik bir noktaydı.

Sivas şehrinin karşımıza çıkan birçok özelliği, Selçuklularda olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu döneminde devam etmişse de XVI. yüzyılın sonlarına doğru eski cazibesini yitirmiş; XVII ve XVIII yüzyıllar içerisinde Anadolu şehirlerinden olan Sivas şehri için kayıp asırlar başlamıştır. XIX. yüzyılda imparatorluk neznin de oluşturulan yeniden yapılanma süreci, özellikle aynı yüzyılın bitişine doğru Sivas'ın sosyal ve ekonomik yapısında görece gelişmeler yaşanmış ve yaşanan bu gelişmeler şehir nüfusu birazda olsun artmaya başlamıştır (Mahiroğulları 2009).

Baktığımızda Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezi bir eyaleti olmasına rağmen, Selçuklular dönemindeki heybetli konumunu bir türlü yakalayamamıştır. İpek Yolu'nun kavşağında bulunan Sivas, Selçuklular döneminde ticaretin ve kültürel alışverişin merkezi haline gelmişti. Ancak, Osmanlılar döneminde ticaret rotalarında ve stratejik önemde değişiklikler meydana gelmiş olabilir ki, bu da Sivas'ın eski görkeminde erişmesini engellemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetim yapısı da bu durumu etkilemiş olabilir. Merkezi otoritenin güçlenmesiyle birlikte, yerel yönetimlerin bağımsızlığı azalmış ve Sivas'ın Selçuklular dönemindeki özerk yapısı zayıflamış olabilir. Böylelikle, şehrin eski önemi ve etkisi de kademeli olarak azalmıştır.

Buna ek olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun genişlemesiyle birlikte farklı bölgelerde farklı politikalar izlenmiş olabilir. Sivas, diğer bölgeler gibi, kendi dinamiklerine göre yönetilmiş ve imparatorluğun genel öncelikleri arasında belki de ikinci planda kalmış olabilir.

Sonuç olarak, Sivas'ın Osmanlılar döneminde Selçuklular dönemindeki seviyeye ulaşamamasının altında yatan pek çok faktör bulunmaktadır. Coğrafi değişimler, yönetim yapısı ve politikaları, ve imparatorluğun genel öncelikleri gibi etkenler, Sivas'ın eski ihtişamını yeniden kazanmasını engellemiştir.

3.1.3. Sivas'ta Şehir Kethüdası

Sivas'ın tarihinde, şehir yönetimi ve ticaretin merkezi olan bedestenlerin idaresi büyük önem taşır. Şehir kethüdasının genellikle üstlendiği bazı kritik

görevler, zaman zaman bedesten kethüdası tarafından yerine getirilir. Örneğin, Sivas'ta kaza masraflarının tutulması ve defterin hazırlanması gibi işler, şehir kethüdası yerine bedesten kethüdasının sorumluluğundadır. Bu, ticaretin yoğun olduğu bedestenlerin idaresinin ayrı bir önem arz ettiğini gösterir.

Sivas'ın kültürel ve sosyal dokusuna baktığımızda, bedesten kethüdasının önemi daha da belirginleşir. Bedesten kethüdası sıklıkla "vekil-i fukara" olarak anılır, yani fakirlerin vekili olarak bilinir. Bu unvan, ticaretin yanı sıra sosyal adaletin de gözetildiği bir görev olduğunu vurgular.

Bazı durumlarda, Sivas'ta iki bedesten kethüdasının görev yaptığına rastlanır. Bu durumda, biri Müslüman iken diğeri Gayrimüslim olabilir ya da her ikisi de Müslüman olabilir. Bu, şehirdeki çeşitliliği ve farklı toplulukların bir arada barış içinde çalışabileceğini gösterir (Sönmez 2015).

Sonuç olarak, Sivas'ın tarihinde bedesten kethüdasının rolü büyük önem taşır. Ticaretin yanı sıra sosyal adaletin de temsilcisi olan bu görev, şehrin kültürel ve sosyal dokusuna derin bir şekilde işlemiştir.

3.2. Sivas Çarşısı

Sivas, tarihi boyunca Anadolu'nun önemli ticaret merkezlerinden biri olmuştur. Bu şehir, özellikle Selçuklu döneminde ticaretin canlı olduğu, kültürel etkileşimin yoğun olduğu ve zengin bir mirasın şekillendiği bir nokta olarak öne çıkar. Sivas'ın tarihine dair önemli izlerden biri de şehrin çeşitli noktalarında yer alan hanlardır.

Osmanlı şehirlerinde yaygın olarak görülen bedesten tipi çarşılarına karşın, Sivas'ta Selçuklu dönemine ait avlu özelliği taşıyan hanlar ön plandadır. Bu hanlar, ticaretin yanı sıra konaklama ve sosyal etkileşim gibi çeşitli fonksiyonlara sahipti ve şehrin ekonomik ve sosyal hayatında önemli bir role sahipti. Selçuklu dönemine ait birçok han, günümüze kadar ulaşmış ve şehrin tarihî dokusunu korumuştur.

Sivas'ın hanlarına dair bilgiler, tarihçiler ve araştırmacılar tarafından belgelenmiştir. Örneğin, Osman Turan'ın çalışmaları, Sivas'ın Selçuklu dönemine ait 12 hanının varlığını ortaya koymaktadır. Ancak, zamanla bazı hanların orijinal halleri bozulmuş veya günümüze ulaşamamış olabilir. Bununla birlikte, şehirdeki

hanlar arasında Behram Paşa Hanı ve Gök Medrese'nin günümüze kadar orijinal haliyle ayakta kalan önemli eserler olduğu bilinmektedir (Demirel 1997).

Sivas'ın hanları, şehrin tarihî dokusunu ve ticari geçmişini yansıtan önemli yapılar olarak değerlendirilmelidir. Bu hanlar, ziyaretçilere sadece geçmişin izlerini değil, aynı zamanda Anadolu'nun ticaret ve kültür hayatının nasıl şekillendiğini anlama fırsatı sunar. Sivas'ın hanları, geçmişten günümüze kadar uzanan zengin bir mirasın parçalarıdır ve korunmaları ve tanıtılmaları büyük önem taşır.

Sonuç olarak, Sivas'ın hanları Selçuklu döneminin izlerini taşıyan ve şehrin tarihî dokusunu zenginleştiren önemli yapılar olarak karşımıza çıkar. Bu hanlar, Anadolu'nun tarihî ve kültürel mirasını keşfetmek isteyen herkes için önemli birer durak olarak öne çıkmaktadır.

3.3. Kepçeli Çarşısı

Çayırağzı bölgesinden doğuya doğru, Mısmıl ve Murdar ırmaklarının birleştiği yer olan Kepçeli'ye doğru dik bir çizgi çizilmiş. İşte bu çizginin başlangıcında yer alan kapı, Palas Kapısı olarak adlandırılmış.

Palas Kapısı'ndan sonra, şehrin farklı bölgelerine giden yolların üzerinde farklı kapılar bulunuyor. Örneğin, Kepçeli'den kuzeye doğru gidildiğinde, Tokmak Kapısı ile karşılaşılıyor. Kuzey ve kuzeybatı yönünde ise Ali Baba Mahallesi ve Cancun Kapısı bulunuyor. Batıya doğru gittiğinizde Kabak Yazısı'na ulaşırsınız ve bu yönde Salpur Kapısı ile karşılaşsınız. Güney ve güneybatı yönünde ise Çayırağzı mevkinde Kayseri Kapısı yer alır. Bu kapı, o dönemin şehir sınırlarını belirler. Bu açıklamalar, belirli bir döneme ait bir şehrin yapılanmasını ve merkezini tanımlamak için önemlidir. Bu bilgiler, o dönemin tarihî ve coğrafi dokusunu anlamak için değerlidir. (Akbulut 2009).

3.4. Hanlar

3.4.1. Sinan Paşa Hanı (Paşa Hanı)

1521 yılında Lala Sinan Paşa'nın yaptırmış olduğu Büyük Bezzezar ile Küçük Bezzezar adıyla anılan iki kapı ile sağlamlaştırılmış bir mimari eseri gözler önüne sermektedir. (Demirel 2006).

3.4.2. Taşhan

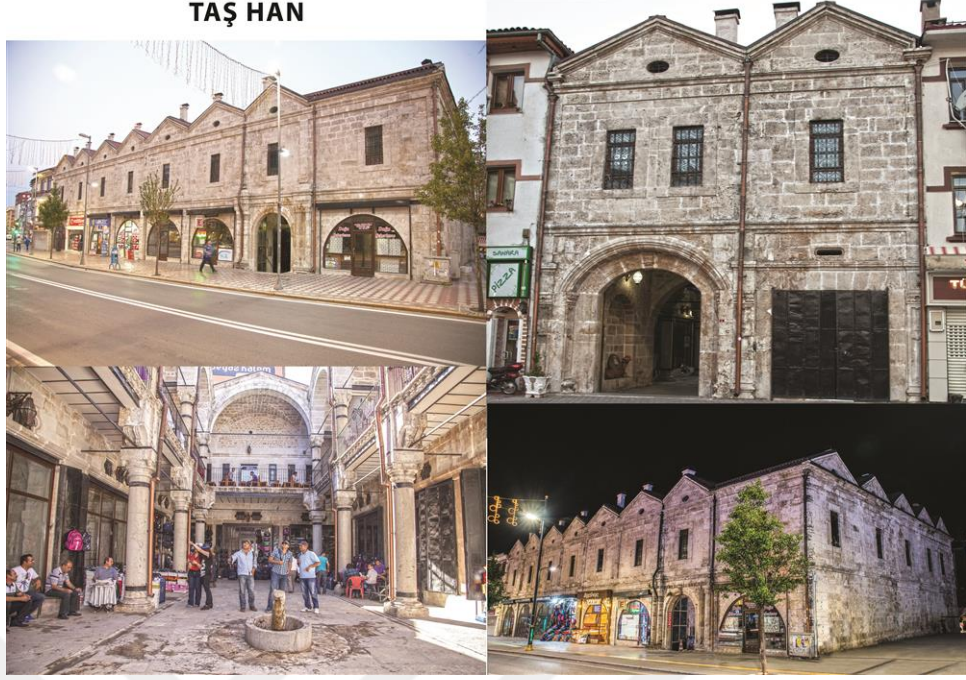
Taşhan, 19. yüzyılın ikinci yarısında yapılan bir yapıdır. Kesme taştan yapılmış olan bu yapı iki katlı ve açık avluya sahiptir. Dikdörtgen planlı olan yapı, doğu, güney ve kuzey cephelerinde yer alan üç girişiyle dikkat çeker; her giriş demir kanatlı ve yuvarlak kemerlidir. Avlunun taş döşemeli zemininde elips şeklinde bir havuz bulunur, havuzun ortasında ise zıt yönlerde akan iki çift başlı aslan heykeli yer alır.

Güney ve kuzeydeki avlunun kenarlarında altı büyük, tek parça silindirik gövdeli sütun bulunan revaklar vardır. Bu sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlanmıştır. Revakların ardında odalar yer almakta ve revaklar beşik tonozlarla örtülmüştür.

Yapının dış cephesi her mekânın kırma çatılı ve kiremit kaplı olduğu görünümü sunar. Günümüzde ise iş merkezi olarak kullanılmakta olup, giriş katlarında ve üst katlarda kafeteryalar bulunmaktadır (Sivas İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü).

Tarihi Taşhan, günümüzde de hala işlevini korumakta ve halkın ihtiyaçları yönünde hizmet vermektedir.

TAŞ HAN

Şekil 2. <https://sivas.ktb.gov.tr/TR-76466/gezilecek-yerler.html>

3.4.3. Behrampaşa Hanı

Behram Hanı günümüzde mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde bulunan tarihi bir yapıdır. Beylerbeyi Sağır Behram Paşa tarafından dönemin koşullarına göre yaptırılmıştır. Bu yapı, hem Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün hem de Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün kayıtlarında yer almaktadır, bu da yapıya dair tarihsel ve kültürel bir öneme işaret etmektedir (Şener 2019).

Behram Paşa Hanı 16. yüzyıla ait dikkat çekici mimari özellikleriyle göz kamaştırır. Kesme taş örgülü beden duvarlarıyla sağlam bir yapı sunan han, dışarı doğru 3.40 metre taşan muazzam bir cepheye sahiptir. Cephenin merkezinde yer alan eyvan biçimli giriş, üst kat odalarını aydınlatan iki pencereyle çevrelenmiştir. Pencereler, zarif üç dilimli kemerlerle çerçevelemiş olup, kemerlerin ortasında taş yarım küreler ve pencere yanlarında ise kabartma aslan figürleri bulunur. Pencere üstlerinde ise merkezi olarak daire şeklinde bir rozet yer alır; bu rozetin benzerleri ise cephenin köşelerinde yarıya indirilmiş olarak işlenmiştir.

Hanın iç kısmında avlunun etrafında yükselen yığma ayaklardan oluşan bir revak bulunur. Revak altlı üstlü devam ederken, avlunun gerisinde ise çapraz tonozlu odalar yer alır. Ana giriş ekseninin tam karşısında, çift taraflı taş basamaklarla üst

kata çıkılan bir merdiven yer alırken, merdivenin altından ahır bölümüne geçilmektedir (Denizli 1998).

Bu yapı, sadece sağlamlığı ve kesme taş örgülü duvarlarıyla değil, aynı zamanda cephedeki zarif dekoratif elemanları ve Selçuklu hanlarını anımsatan özellikleriyle de dikkat çeker.

Günümüzde yapılan restarasyon kapsamı ile birlikte han cafe ve otel olarak halka hizmet sunmaktadır.

şekil 3. <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/behram-pasa-hani/#17.1/39.747577/37.021309>

3.4.4. Subaşı Hanı

Sivas'ın tarihi Mahkeme arşısı'nda bulunan Subaşı Hanı, Osmanlı dönemine ait önemli bir yapıdır. 1525 yılında hayatını kaybeden Sivas valisi Sinan Paşa tarafından vakfedilmiş olup, ismini buradaki mahkemeye dayandırır. Han, 25 x 40.50 metre boyutlarındaki dikdörtgen planıyla dikkat çeker ve iki katlı ahşap bir yapıdır.

Hanın mimari yapısı, kalın kesme taş duvarları üzerine sonradan eklenen ahşap unsurlarla oluşturulmuştur. Avlusu ortada açık bir düzenlemeyle

tasarlanmıştır, bu da hanın iç mekanlarının doğal ışık almasını sağlar. Subaşı Hanı'nı iki farklı bölümde incelemek mümkündür: Doğu bölümü, yerel adıyla Develik olarak bilinir ve muhtemelen daha geleneksel ahşap yapım teknikleriyle yapılmıştır. Diğer yandan batı tarafında ise daha karmaşık bir yapı görülür; burada ahşap ve kargir malzemeler kullanılarak iki katlı bir bölüm inşa edilmiştir (Sivas Kültür Envanterleri).

Subaşı Hanı, Sivas'ın kültürel ve tarihi mirasının önemli bir parçası olarak günümüze ulaşmış ve şehrin tarihî dokusunu koruyan yapılar arasında yer almaktadır.

Bu hanın batı tarafı günümüzde işlevselliğine devam etmektedir. Şehrin önemli bir konumunda bulunan bu handa şehrin yiyecek ihtiyacı karşılanmaktadır. (Demirel 2006).

Şekil 4. <https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1030>

3.4.5. Alaca Han

Alaca Hanı, Sivas-Malatya karayolunun 100. kilometresinde yer alır ve tarihi İpek Yolu üzerindeki önemli duraklardan biridir. Hanın büyük hacmi ve geniş yapısı, eski ticaret yollarının canlılığını yansıtan bir özelliktir. Üstü tamamen kapalı olan

han, özellikle kış aylarında seyyar tüccarlar ve konaklamak isteyen gezginler için ideal bir durak noktası olarak tasarlanmıştır.

Hanın dış duvarları, siyah-beyaz taşlarla örülmüş olup, Alacahan adıyla anılmasına ilham vermiştir. Giriş kapısı, dışarı doğru çıkıntılı yuvarlak bir kemerle belirginleşir ve alçak bir basıklık sunar. İç mekanda ise büyük bir beşik tonozlu ana salon bulunmakta olup, bu salondan iki büyük yan sahaya geçiş sağlanmaktadır. Bu düzenleme, hanın büyük gruplara yönelik ticaret ve konaklama ihtiyaçlarına cevap vermek üzere planlandığını göstermektedir (Belediyesi 2021).

Alaca Hanı'nın mimari yapısı, Selçuklu veya Anadolu beylikleri döneminden kalan izler taşır ve bölgenin zengin tarihî mirasının önemli bir parçasını oluşturur.

şekil 5. <https://www.kangal.bel.tr/icerik/alacahan-kervansaray>

Çeviriler

Ae.SABH.I.00003.00262.001

Kapanda zehair(zahire) sefineleri boşaldığında leazzaze.Kışla İskelelerine nizam verilse İstanbul kadısı efendiye havale ola ve nizamı natlub

Ali...

İskeleleri kullanan

AE.SABH.I.00003.00262.001

Ali emiri abdulhamit 1

Belge Tarihi: H-01-09-1197

Baiz

Belge özeti

Karahisarı sahip sancağının Sincanlı nahiyesinde ve Çatalhöyük köyünde merhum lala Sinan Paşa bina eylediği camiyi şerifin sürekli geliri olarak Sivas şehrinde bedesten dairesinde bulunan bir yer Hüseyin efendi dükkanına verilmiştir ve süresi dolan adı geçen çarşıdaki dükkanın yarım hissesine vefat eden Fatıma hatunun kız olması hasebiyle bütün miraz kardeşine kalmıştır önceki anlaşma fesh olmuştur bu nedenle icare-i muaccele-i kadimesi olan yetmiş beş akçe ile diğer ödemeleri(biriken borçları) vermek kaydıyla yeni sözleşme yapılabileceğini ifade etmesine karşılık dükkandaki kiracı tarafından işgal tezkiresi alınıp kendisine tebliğ edildiği sırada fiili müdahaleye kalkışmıştır. Sene ramazanı şerif 1197. (1782 miladi tarih)

C-bld-0003-00116-001-001

Seyid avalisi hazretleri tarafından mübaya hazretlerine irade-i seniyeleleri taalluk iden iki yüz bin kile hintanın beşer bin 900yüz kilesi vaz sefein (gemiler) ve kırkar kuruşa beher istanbuli kilesi 331 akçe olup asithane i saadet raiçin 2 katı olmak lazım geldiğini keyfiyeti natık tagrir çakeraneme huzuru aliyeleri ledil arz runemayı hümayun kalyonlarıyla nakli ve sureti suhuleti tefekkür ile iktizayı nizamı serian takri olunmak babında fermanı alileri sadır olduğuna binaen ledessamen ol

tarafllarda zehair kesret ve fereti olduğu muktezai tahriri üzre derece i ifratra ol tarafa rayiç hışmı olmadığı imraza her olup ancak vaktı ve hale göre maslahatı mühimmenin temşiyeti için mübaya matlubanın emri şerifinde fiyatı zik olunup hesabına mahviyeti derj olunmuş olmakla bu defa fiyatından bahs olunmayarak maklup mezkurenin isticali ve badel tekmil hine muhasebede iktizasına göre fiyatı vaz olunmak üzere nizamı verilmek ve ey müstehan görülmekle dünnemayı hümayun kalyonlarından İskenderiye ve limyat sularına mekmur kalyonların allettacil megmurini ve tahmili için şukka ve sayda ve aliye hazretlerine dahi fiyatı zirk olunmayarak icab eden bahası hesabına mahsup olunacağı derç ile isticali için başka emr şerifleri tahriri reyi savab buyurulur ise emri ve ferman devletlü saadetlü sultanım hazretlerindir.

Belge özeti

Satın alma yetkilisinin satın aldığı buğday ve zahirenin İstanbul a ne şekilde getirilip teslim edileceği hususunda yaşanan anlaşmazlıklar anlatılmaktadır.

c-bld-00031-01518-001-001

derdüli temkine arz dai kemine budur ki asithaneyi saadette nuhasın lüzumuna mebni Tokatta mevcut nuhasın mevsim-i derya güzaranı etmek hasebiyle iki yüz bin ve kıyye nühasın beramkarı şuturane ve hayavanatıyla tekmilen **tavkatına** iznikemit iskelesine irsal ve icab eden ücretleri Tokatta nuhasa mebni eseyt hasan tarafından verilerek mahalli mezkureye makline ihtimam ve dikkat olunmak babında bu fakire medineyi mezbure de voyvodasına hitaben isticali havi sadır olan emr celili şan medineyi mezbure mahmekemesine şerefriz vurudunda imtisalen Medineyi mezbure voyvadasıyla merkumu seyid hasan kullarını meclisi şerhide şeriyeye davet ve mevaciyelerinde feht ve kıraat olunduğunda cümlesi seman ve taat merasimini badel nuhas mezkurun tarihi ilanına mukaddem yüz seksen iki bin altı yüz seksen bir ve kıyye nuhas mahalli mezmuresine makarı şütrane ve katır ve bargirler ile irsal ve ücreti nakliyelerini mezbur esseyid hasan kulları tamamen eda baki kalan on yedi bin üç yüz on dokuz ve kıyye nühası dahi üç beş güne zarfında mahalli megmuresine nakl ve irsale dikkat ve ihtimam olunduğı bil iltimas bieyyi serir muad litemasa arz ve ilam olundu baki emr ve ferman hazreti mennehül emrindir filyevm yelm mil hamis vel eşrine min şehri recep li seneti semaniye mieti ve mieteyni ve elf liduaveli

belge özeti

İstanbul ve tokat tüccarları arasında yaşanan malın ve bedelinin nakli ve ödenmesi hususundaki anlaşmazlıklar ve çözüm merci konularında izlenecek yollar gösterilmiştir yaşanması muhtemel yolları gösterilmiştir.

c-bld-00066-03260-001-001

1.sayfa Fetva mucibine ‘kapan’

Belgenin özeti

Sivas sancağında Lala Sinan paşa evkafından kapan hanında bulunan pembe(pamuklu) vesair vize olunan şirket katibi aracılığı ile bu mallardan satın alındığı, kapan tüccarlarından el-hac ömer bin hüseyin, seyid osman ve diğer bazı esnaftan mal alan menkuş agop serop, irakil ve vosef miktarı bilinen pembe ve diğer mallardan aldılar. Malları aldıkları halde sahte delillerle inkar ederek 100 kuruşuna el koydular. Fetevai şeriye mucibince haksız olarak el konulan 100 kuruşumuzun bahse konu kişilerden alınarak iadesi sivas valisi ve diğer yetkililer Osmanlı tüccarları ve Avrupalı tacirler arasında zaman zaman ticari anlaşmazlıklar olmuş ve sorunların çözümü noktasında yetkili merci ve izlenen yol anlatılmaktadır.

c-bld-00107-05335-001-001

iş bu sene i mübarek ede birer ikişer kat sermayeleriyle nehri tonada küllü nam iskeleden hinta mübaya edülüb asithaneye gelecek tüccar sefinelerinden mahalli merkurda miri mübaya hisbi olan sol kol ağası İbrahim ağa kimini tahrim ve kimini tamamen yükledüp ve kimi yüklü iken yine bazısına iki bin ve bazısına dokuz yüz veya beş yüz yükledüp perişan ettiği sefinelerdir.

Üç direkli sefinesi olan ömer reisin sermayesi kodurmayıp yakub döküp ve sefinei mersumeye vaaz eyledi

Kile

İki bin

Delik sacı ibrahim reisin sermayesi var iki sermaye kodurmayıp tamamen yükletmiş

Kabbak ömer reisi üç gün hasbi ettikten sonra sefinesiyle vaaz eyledi dokuz yüz

Şileli kapancı oğlu Ahmet reis üç gün serdarda hisbi eyledikten sonra sefinesine vaaz eylediği dört yüz

Şileli hacı hasan oğlu reisi üç gün hisbi edüp aldığı cerime

Kuruş otuz

Şileli memiş reisten badel hisbi eddenney cerime aruz otuz

Şileli karaahmet reis üç gün hisbi eyledikten sonra aldığı cerime kuruş aruz otuz

Gelebeli küttab oğlu üç gün hisbeden sonra iki bin

Mataracı oğlu ali ağa nın sermayesi var iken tamamen sefinesi tahmil etmiştir

Erkileri Ahmet reisin sermayesi var iken tamamen sefinesi yüklenmiştir

Bartınlı sefinesi tamamen tahmil etmiştir

Köle oğlu mustafa reisin sermayesi var iken üç gün hisbi edip tahmil edilmiştir iki bin

Bu sefayın bu ahvale uğradıklarından sair sefalin ruesayı gerek sermayelü ve gerek sermayesüz külli iskelesine değil nehir zonaya varmak istemiyorlar

c-bld-00119-05901-001-001

devleti arz dai kemine oldur ki medine i sivas ta vaki merhum sinan paşa bina eylediği handa vazife-i muayyene ile kapan katibi olan seyid kasım mecnun olup aklına hıffet geldiği ecelden kitabet umuriyetinin hizmetini eda edemeyüp ol sebepten berü mani olmasıyla hasen rızasıyla iş bu bais arz ubudiyet karındaşı seyid Müslüm ve oğullarına kasriyet edüp farig olmasının deradlû keder

ahmed müyevebba vakdi mezbur

Belge Özeti

Daha önce kapan katibi olan kişinin akli yeterliliğini kaybetmesi üzerine görevi kardeşi veya çocuklarına tevdi edilmesi hususu konu edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Geçmişten günümüze devletlerin egemenliklerini kurmalarında bağımsızlık ne kadar önemli ise ekonomi de bir o kadar önem arz etmektedir. Bundan dolayı da her devlet bağımsızlığına önem verdiği gibi ekonomik kalkınma ve sosyal değerlerine de yer vermektedir.

Ekonomi ve sosyal hayatta birlik olmak için Avrupa da olsun Anadolu coğrafyasında da birlikler oluşturulmuştur. Bu birlikler üreticiler ile tüketiciler arasında ve bununla beraber üretici ile devlet arasında da kavşak nokta konumunda bulunmaktadır. Düzeni sağlamak ve istikrarlı bir yapılanma oluşturmak için de birçok coğrafya da farklı olarak isimlendirseler dahi aynı düşünce içerisinde bu birlikler hareket etmişlerdir

Ekonomik tabanlı olarak karşımıza çıksalar da bu kurumlar bir yandan dini sosyal ve eğitim kurumu olarak da devletlerin hayatlarında yer almışlardır.

Ahilik, gönül ile akıl arasında denge kurarak, maddi ve manevi değerleri birleştiren bir sosyal ve kültürel değerler bütünüdür. Türk-İslam geleneğinde önemli bir yer tutan Ahilik, tevazu, merhamet, hoşgörü, sevgi, saygı, kardeşlik, cömertlik, yardımlaşma, dayanışma, paylaşma ve adalet gibi erdemleri içinde barındırır. Esnaf ve zanaatkarlar arasında iş ahlakını ve toplumsal dayanışmayı güçlendirirken, insan ilişkilerindeki derin duygusal ve zihinsel bağları da vurgular. Ahilik, sadece ekonomik açıdan değil, aynı zamanda insanların birbirine olan sorumluluklarını ve yardımlaşma kültürünü de teşvik etmektedir (Bakır, 2014).

Küçük bir beylikten imparatorluk yoluna giden Osmanlı Devleti 1299 yılında Osman Bey tarafından kurulmuştur. Bu devletin kısa sürede büyümesinde birçok etmen bulunmaktadır. Bunlardan biri de Ahiyan-ı Rum yani ahilerin desteğini almasıdır.

Ahiler Selçuklu Devleti içerisinde bulunan sosyal düzeni sağlamak ve esnaflar arası dayanışmayı artırmak için kurulmuş bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu teşkilat Ahi Evran öncülüğünde Kırşehir, Konya ve Kayseri dolaylarında ilk olarak yayılım alını göstermiştir. Başındaki kişilere Ahi baba denirdi. Burada esnaflara çiraklıktan ustalığa giden hiyerarşik düzende mesleki eğitimler

verilirdi. Ahi eli açık, yiğit, iyi huylu anlamlarına gelir. Burada esnafların uyacağı mesleki ilkelere fütüvvetname denir ve esnaflar kalite standartlarına göre ürün fiyat tespiti yaparlardı.

Osmanlı Devletinde de bu sisteme lonca adı altında devam edilmiştir ve burada da esnaflar çırak-kalfa-usta ilişkisi içerisinde ilerlemektedir.

Esnafların özelliklerine baktığımızda; kalite standartlarını belirlenmesi, halk ve devlet arasında ilişkilerin düzenlenmesi, üretici ile tüketicinin haklarını koruması, esnaflar arasında dayanışmayı artırması bu teşkilatın genel özellikleridir. Bunun yanı sıra loncalar da kadılar tarafından denetlenmektedir. Başlarında bulunan kişilere de şeyh, şeyhe yardımcı olan kişilere kethüda ve teşkilatın disiplinini sağlayan kişilere de yiğitbaşı denilmiştir.

Coğrafi keşifler ile birlikte ticaret yollarının değişmesi, Osmanlı Devleti'nin diğer ülkelere kapitülasyon ile birlikte imtiyazlarını genişletmesi, İngiltere ile yapılan Balta Limanı anlaşmasıyla beraber Osmanlı'nın açık pazar haline gelmesi lonca teşkilatının da sonunu hazırlamıştır.

Arşiv belgelerine baktığımız zaman da belgeler de genel olarak Osmanlı esnafı ile Avrupalı devletlerarasında kapitülasyonlardan ve ticari anlaşmalardan kaynaklı olarak ticari anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Bu da kapitülasyonların tekelin suiistimal edildiğinin göstergesidir.

Esnafla halkın bir araya gelmesinde karşımıza çıkan ticarethaneler buralarda alışverişin yapılması açısından bizlere bedesten arasta han ve çarşı kavramlarını çıkarmaktadır. Osmanlı içerisinde çarşıların var olması buralarda alışverişin yapılması halkın hem esnaf ile ilişkisini hem de kendi aralarındaki ilişkilerinin gelişmesini sağlamış sosyal alanlar olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Burada bedestenler ticaretin kalbi şeklinde nitelendirilmektedir. Bunu sebebi içerisinde değerli eşyaların satılmasıdır. Günümüzde halen birçok şehirde varlıklarını devam ettirmektedirler. Kapanlara baktığımızda ise burada da tek bir cins malın satıldığı alanlar olarak nitelendirmek doğru olaraktır. Örneğin unkapanı, yağkapanı gibi... Hanlar ise genellikle kavşak noktalarda bulunur ve burada güvenlik amaçlı yapılan mekanlardır. Genelde çok katlı olup buralarda konaklama imkanı da vardır.

Anadolu'nun güzide şehirlerinden olan Sivas'a geldiğimiz de burada da şehrin tarihsel süreçte önemi karşımıza çıkmaktadır. Danişmentlilere başkentlik yapmış olan Sivas vilayeti Selçuklular döneminde de ticaret yolları üzerinde olması açısından Anadolu'da yer edinen şehirlerdendir. Konumu itibariyle kavşak nokta üzerinde yer alması şehrin ticaret hayatında aktif olmasında önemli bir yer edinmesine sebep olmuştur.

Yıldırım Beyazıd zamanında da Osmanlı Devleti içerisinde yer alan vilayet önemini korumuş fakat sonrasında yaşana Celali isyanları ile birlikte cazibesini kaybetmeye başlamıştır. Şehir içerisinde yer alan hanların birçoğu günümüze ulaşmış ve halen varlığını devam ettirmektedirler. Bu yapılardan Subaşı Hanı, Taş Han, Sinan Paşa Hanı, Behram Paşa hanı ve Vakıf Han şehir merkezinde bulunurken Alaca Han Kangal ilçesinde yer almaktadır.

Günümüz de de belediye ile birlikte yapılan restorasyonlar kapsamında bu yapılar aktif olarak kullanılmaktadır. Bu yapılardan Subaşı Hanı, Taş Han günümüzde de halkın ihtiyaçları çerçevesinde ihtiyaçları karşılamak amaçlı varlığını devam ettirmektedir. Behram Paşa Hanı ise otel ve restoran olarak varlığını devam ettirmektedir.

Sivas şehri Anadolu'nun en güzide şehirlerinden biri olmasının yanında birçok medeniyete de ev sahipliği yapmıştır. Kavşak nokta konumunda olması, doğu ile batıyı birbirine bağlaması açısından şehrin gelişimine katkı sağlayacak bir yerdedir.

Geçmişten günümüze tarihsel olarak varlığını sürdüren bu şehir de birçok tarihi eserin varlığı karşımıza çıkmaktadır ve bu şehrin tarihi ile birlikte tanıtımının daha fazla yapılması turizm açısından şehre ekonomik olarak daha da katkı sağlayacağı yadsınamaz bir gerçektir. Bunun içinde şehrin günümüzde kullanılan sosyal medya ile birlikte şehrin tanıtımlarını artırıp tarihimizi herkese göstererek şehrimizin turizm açısından kalkınmasına destek olarak gelişmesine katkıda bulunabiliriz.

KAYNAKÇA

- Abacı, Nurcan (2002). “Osmanlı Dönemi Bilirkişilik Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma.” *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 75-84.
- Abdullayev, Elman (2016). *Faizsiz Bankacılıkta Güvene Dayalı Finans Yöntemlerinin Sivil Toplum Kuruluşları Aracılığıyla Etkin Şekilde Kullanımı*. T.C. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Bursa.
- Akar, Tuba (2009). “Osmanlı Kentinde Ticari Mekânlar:Bedesten-Han-Arasta-Çarşı Mekânları Literatür Değerlendirmesi.” *Türkiye Araştırmalar Literatür Dergisi* 7(13), 267-292.
- Akbıyık, Nihat (2019). “Fütüvvetin Türk Esnaf - Zanaatkâr Sistemine Etkileri.” *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 147 - 190. doi:<https://doi.org/10.20493/birtop.636062>
- Akbulut, Gülpınar (2009). “Sivas Şehri’nin Tarihi Coğrafyası.” *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 35(2), 212-222.
- Akkuş Yakup ve Coşkun Çakır (2015). Osmanlı İstanbul'unda Ticaret Sanayi ve Finans. *Büyük Osmanlı Tarihi, Cilt:6*, , 154-199. İstanbul.
- Alyüz Abay, Sümeyye Beyza (2022). Ahilik ve Bacıyan-ı Rum ile Sosyal Hizmetin Temel Fonksiyonları Açısından Karşılaştırılması. *Bayburt Üniversitesi İnsan Ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(10), 39 - 51.
- Andaç, Faruk (1993). “Osmanlı Döneminde Ahilik Teşkilatı”. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(11), 1 - 14.
- Argunhan, B. (2022). “Osmanlı Payitahtında Esnaf Teşkilatı: Loncaların Hukuki Açısından İncelenmesi.” *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, (2022-2), 145-196.
- Avdar Ramazan ve Avdar Reyhan (2020). “Balta Limanı’ndan Mondros’a Osmanlı’da Ekonomik Yapı ve Dış Ticaret (1838-1918).” *Sakarya İktisat Dergisi*, 9(5), 110-124.

- Aydın Onur ve Bedirhan Yaşar (2021). “Ticaretinin Gelişmesine Katkısı Bağlamında Selçuklular Zamanında Sivas Şehrinin Yeri ve Önemi.” *ASR Journal-International Academic Social Resources Journal*, 6, 331-342 .
- Aydın, Muhammet (2015). *Sivas'ta Ayan Aileleri 1740-1850*. (S. Belediyesi, Dü.) Sivas : Sivas Belediyesi Yayın Kurulu.
- Ayhün Erşahin, Ayhün (2017). “Anadolu’ya Müslüman Türk Mayası: Âhilik Teşkilatı.” *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* , 4(6), 81 - 100.
- Ayva, Aziz (2017). “Türk Kültürü ve Halk Edebiyatında Ahilik.” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(37), 163-174.
- Bakır, Sadık. (2014). “Bir Eğitim Kurumu Olarak Ahilik ve Hülya Taş’ın “Günümüz Bursa Esnafında Ahilik Kültüründen İzler”Adlı Eseri.” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 3(1), 406 - 415. doi:<https://doi.org/10.7884/teke.292>
- Bayartan, Mehmet (2008). “Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar ve Vakıf Sisteminin Şehre Kattığı Değerler.” *Osmanlı Bilimi Araştırmaları X-1*, 163.
- Baygın, Akif (2021). “Anadolu’da Müslüman Toplum İnşa Sürecinde Ahi Teşkilatı.” *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, 4(1-2), 1-15.
- Bayram, Selahattin (2012). “Osmanlı Devleti’nde Ekonomik Hayatın Yerel Unsurları: Ahilik Teşkilâtı ve Esnaf Loncaları”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 81-115.
- Belediyesi, Kervansaray (2021). Alacahan Kervansaray. <https://www.kangal.bel.tr/icerik/alacahan-kervansaray> adresinden alındı
- Büyükboyacı, Yusuf (2011). “Türk Esnafının Sosyal Yapısı ve Sosyal Değişme Temayülleri.” *Istanbul Journal of Sociological Studies*(21), 159-170.
- Çağatay, Neşet (1952). Fütüvvet-Ahi Müessesesinin Menşei Meselesi. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*(1), 57-68.
- Çağlak, Uğur (2020). “Esnaf Arası Komşuluk İlişkileri: Konya Bedesten Çarşısı Üzerine Bir Değerlendirme.” *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal*

Bilimler Dergisi, 8(5), 1621 - 1631. doi:<https://doi.org/10.18506/anemon.763902>

Çakar, Enver (2015). “16. Yüzyılda Antakya Vakıfları (1550 Tarihli Evkaf Defterine Göre).” *Vakıflar Dergisi*(43), 9-41.

Çandır Muzaffer ve Aydın Yusuf (2021). “Ahilik Teşkilatının Türk Kültürünün Aktarımındaki Rolü.” *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (Türk Kültürünü Mayalayanlar: Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Ahî Evran Özel Sayısı), 769 - 785. doi:<https://doi.org/10.21054/deuifd.1051892>

Çelik, Bülent (2004). “Osmanlı Lonca Sistemi İçinde Yamaklık Örgütü”. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 23(36), 61-78. https://doi.org/10.1501/Tarar_00000000171 adresinden alındı

Demirel Ömer ve Yüksel Ahmet (2020). Durağan Bir Şehir: 17. Yüzyılda Sivas. *Sivas Atlası*, 146. Svs Yayınları.

Demirel, Ömer (1997). “Osmanlı Dönemi Sivas Şehrinde Sur.” *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 12(1), 95-124.

Demirel, Ömer (1998). *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri ve Esnaf Teşkilatı*. Sivas : Sivas Belediyesi Kültür Yayınları.

Demirel, Ömer (2006). Osmanlı Döneminde Sivas Ahi Zaviyeleri. *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri -Makaleler-* (s. 94-102).

Demirel, Ömer. (2006). Osmanlı Dönemi Sivas Şehrinde Sur, Saray, Mahalleler ve Sosyo-Kültürel Eserler. *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri -Makaleler-* (s. 37-64). içinde Sivas: Sivas Valiliği Tarih ve Kültür Araştırmaları Merkezi Yayın Kurulu.

Denizli, Hikmet (1998). *Sivas Tarihi ve Anıtları* (s. 139). içinde Sivas: Özbelsan A.Ş. Kültür Hizmetleri.

Dinçer, Kübra (2016). *19. yy Osmanlı Esnaf Birliklerinin ve Mensubu İşyerlerinin Şirketlere ve Cemiyetlere Dönüştürme Denemesi ve Cemiyetlere dönüştürme denemesi ve sonuçlar*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Erbaş, Aynur Maktal (2021). Esnaf geleneğinde, dükkânları anlamlandıran yazılardan örnekler. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 843-863. doi:<https://doi.org/10.21054/deuifd.1051904>
- Erdem, Ekrem (2021). “Fütüvvet ve Ahilik Çalışmalarının Kaynakları”. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 16(2), 173-198. doi:<https://doi.org/10.54860/beyder.1033450>
- Erden, Kürşat Nusret (2022). “Genel Hatlarıyla Kütahya'nın Ticari Yapılarından Tarihi Kapan Hanı”. *Kapanaltı Muhasebe Finans Ekonomi Dergisi*(1), 1-9.
- Eren, Sıla Sabancılar (2024). “Bir Sivil Toplum Örgütü Olarak Bâciyân-I Rûm Teşkilatı.” *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(80), 169 - 182. doi:<https://doi.org/10.51290/dpusbe.1433504>
- Ergin, Osman Nuri (1995). O. N. Ergin içinde, *Mecelle-i umûr-ı Belediye* (s. 487). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı yayınları.
- Ergün Ruşen ve Halaç Hanım Hicran (2020). “Anadolu Bedestenlerinin Mevcut Durumları Üzerine Bir İnceleme”. *Kesit Akademi Dergisi*, 130-148. doi:[10.29228/kesit.43813](https://doi.org/10.29228/kesit.43813)
- Ergün Rüşen ve Halaç Hicran Hanım (2020). “Anadolu Bedestenlerinin Mevcut Durumları Üzerine Bir İnceleme”. *Kesit Akademi Dergisi*(23), 130 - 148. doi:<https://doi.org/10.29228/kesit.43813>
- Eşiyok, Ali (2010). “Osmanlı İmparatorluğu'nun Dünya Ekonomisine Eklemlenmesinde Bir Dönüm Noktası:1838 Serbest Ticaret Anlaşması.” *Mülkiye Dergisi*, 34(266), 67 - 108.
- Fidan, Murat (2020, Haziran). “Fütüvvet ve Ahilik Sürecinden Osmanlı Devletinin Âsitâne/Âstâne Olması ve Esnafılık Anlayışındaki Değişim”. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(22), 171 - 198. doi:<https://doi.org/10.33692/avrasyad.680325>
- Geyikoğlu, Hasan (2018).”Sivas’ın Maruz Kaldığı Saldırı ve İşgaller (1232-1402).” *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*(61), 243-268. doi: <https://doi.org/10.14222/Turkiyat3836>

- Göztepe Yüksel ve Çınar Fatih (2018). “Sivas Ziya Bey Kütüphanesi’nde Bulunan Yazma Tasavvufi Eserler.” *Akademiar Dergisi*, 5, 13-46.
- Gülcan, Erhan (2023). Osmanlı Devleti’nde Sosyal Güvenliğin Sağlanmasında Ahi Teşkilatının Rolü. *Sosyolojik Düşün Dergisi* 8(3), 447 - 469. doi:<https://doi.org/10.37991/sosdus.1365573>
- Günel Veysi ve Şahinalp Mehmet Sait (2016). “Osmanlı Dönemi Anadolu Şehirleri Çarşı Sisteminin Fonksiyonel Analizi”. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11 (8), 335-360. ISSN: 1308-2140
- Gürbüz, Adnan (2009). “15-16. Yüzyıllarda Sivas Şehir Hayatı.” *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 55-62.
- Güripek Mustafa Can (2020). “XV. ve XVI. Yüzyıl Osmanlı, Avrupa ve Çin Loncalarına Dair Karşılaştırmalı Bir Bakış”. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6(2), 335-357. doi:<https://doi.org/10.21551/jhf.741224>
- İnal, Halil İbrahim (2008). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (s. 39-40). içinde İstanbul: Nokta Kitap.
- İslamoğlu, Abdullah (2017). Osmanlı Devleti’nde Esnaf Loncaları. *Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal’a Armağan Özel Sayısı (60. Ölüm Yıldönümü Vesilesiyle)*75, 447 - 456.
- Kaleli, Hasan (2022). “Osmanlı Toplumunda Sosyal Güvenlik ve Ahi Sandığı”. *Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi*, 4(9), 119 - 128.
- Karacalı, Atlıhan Onat (2019). “İstanbul Kapalıçarşı’nın Çekirdeği Eski Bedesten’de Tarih, Kültür, Mimari Yapı ve İşlev Değişimleri Üzerine Bir İnceleme.” *Modular Journal*, 2(1), 1-11.
- Karta, Nurullah (2010). “XV. ve XVI. Yüzyıllarda Filibe Şehrinde İktisadi Hayat ve Meslek Grupları” *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 145 - 173.

- Kaya Merve ve Aydın İbrahim (2020, Haziran). Ahilik Ahlakında Değişen Değerler Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. *Aydın Toplum Ve İnsan Dergisi*, 6(1), 37-61.
- Kaya, Abdullah (2008). “Selçuklular Dönemi Sivas’ta İlmi Hayat ve İlim Adamları”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 212-242.
- Kılınç, Mustafa (2012). “Türkiye’de Mesleki Teknik Eğitimi Şekillendiren Eğitim Kurumlarından.” *e-Journal of New World Sciences Academy*, 63-73.
- Koyuncu, Nuran. (2016). Osmanlı Hukukunda Esnaf Gedigi. *II. Türk Hukuku Tarihi Kongresi Bildirileri*, 1, s. 365-388. İstanbul.
- Kurtaran, Uğur (2012). Bir İmparatorluğun Doğuşu Osmanlı Kuruluş Dönemi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 244-265.
- Küsgün, Okan (2020). “Bir Selçuklu Eseri Olan Sivas Sâhibiye Medresesinin Osmanlı Müessesesi Olarak Kullanımı, Bakım ve Onarımı”. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*(13), 213 - 248.
- Mahiroğulları, Adnan (2009). “Cumhuriyet’ten Günümüze Sivas’ta Ekonomik Yapı ve İstihdam” *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10(1), 175-194.
- Mahiroğulları, Adnan (2011). XIX. Yüzyılın Ortalarından Birinci Dünya Savaşına Kadar Sivas’ın Sosyo Ekonomik Yapısı. (27), 49 - 73.
- Ongun, Berna Çağan (2019). “19.Yüzyıl Ortalarında Osmanlı Esnaf Teşkilatına Bir Örnek: Belgradcık”. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 219 - 228.
- Ortaylı, İlber (2008). *Son İmparatorluk Osmanlı* (s. 95). içinde İstanbul : Timaş Yayınları.
- Öger, Adem. (2019). “Uygur Türklerinde Fütüvvet Kültürü, Fütüvvet-Nâmeler Ve Ahilik Teşkilatına Etkileri.” *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*(13), 1 - 11.
- Özdemir, Mehmet (2021). Debbağlık. *Geleneksel Meslekler Ansiklopedisi* (Cilt 1). içinde Ankara : T.C. Ticaret Bakanlığı-Esnaflar, Sanatkarlar Ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü.

- Özdemir, Rıfat (2014). Ankara Esnaf Teşkilatı. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 1(1), 156 - 181.
- Özdeş, Gündüz (1998). *Türk Çarşıları*. Ankara: Tepe Yayınları.
- Özgen, Nezir (2018). Osmanlı Tarihi. *Geçmişten Günümüze Osmanlı* (s. 112). içinde Ankara: Venedik Yayınları.
- Özsaray, Mustafa (2020, Aralık). Ahîliğin Nitelikleri ve Fütüvvet Anlayışıyla İlgisi. *Hazine-I Evrak Arşiv Ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 161 - 178.
- Öztaşkın Bektaş, Özlem (2008). XV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Halkı. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Doktora Tezi*, Erzurum.
- Pamuk, Şevket. (1990). *100 Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914* (2 b.). İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Polat, Elmas Şahankaya (2023). “Tarihi Sivas Köprüleri”. *Palmet Dergisi*, 130-150.
- Salt, Ahsen Meryem (2019). *Gelenekten Moderniteye Sakarya’da Esnaf Kültürünün Değişimi*. 35. T.C Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Yüksek Lisans Tezi.
- Sezgin, Ayşenur (2020). “Tarihi Yapılara Müze İşlevinin Verilmesi Kapsamında Tokat (Arastalı Bedesten) Müzesi Örneği.” *UNIMUSEUM*, 3(2), 87-95.
- Sırım, Veli (2015). “Osmanlı Kadınının Ekonomik Hayata Etkin Katılımı: Baciyan-ı Rûm Örneği”. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8), 118-125.
- Sivas İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (tarih yok). Türkiye Kültür Portalı. <https://kulturportali.gov.tr/turkiye/sivas/gezilecekyer/tashan641349> adresinden alındı
- Sivas Kültür Envanterleri. (tarih yok). <https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1030> adresinden alındı
- Sönmez, S. (2015). *Tanzimat’a Giden Yolda Bir Osmanlı Kenti: Sivas (1777-1839)*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 60-61. Ankara: Doktora Tezi.
- Şafak, Nurdan (2012). Osmanlı Kuruluş Döneminde Devlet. *BELLETEN*, 76(276), 431 - 454. doi:<https://doi.org/10.37879/belleten.2012.431>

- Şahin, İlhan (2013). İslam Ansiklopedisi. 43, 549-550.
- Şen Ali, Balkan İsmail ve Çakır Baki (2023, Eylül). “Osmanlı’da Kamusal Tedbirlerin Etkinliğinin Artırılmasında Loncaların Tamamlayıcı Rolü. (B. Ç. Ali Şen, Dü.)” *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(02), 205-228. doi:10.53306/klujfeas.1312975
- Şener, Züleyha (2019). *Sivas Behram Paşa Hanı - Behram Paşa'nın Kimliği Sorunu- Monografi Değerlendirmeleri*. 24. İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi-Edebiyat Fakültesi-Sanat Tarihi Bölümü.
- Şengül, Fatma Nur (2017). “Osmanlı Devleti’nde Çalışma Ahlakı ve İktisadi Uygulamalar.” *Aydın Toplum ve İnsan Dergisi*, 9-28.
- Taşdemir Murat ve Faruk Bal (2019). “Tarihî Kapalı Çarşılar Alışveriş Merkezleri Literatüründen Bir Bakış.” *İnsan & Toplum*, 9. doi:10.12658/M0332
- TDV (1995). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İçinde, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- Uğur Abdullah ve Aliğaoğlu Alpaslan (2016). Osmanlı Şehri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(38), 203-226.
- Üçer, Müjgan (2017). *Güldeste-i Sivas. I. Baskı*, 43. İstanbul: Sivas Belediyesi-Sivas Şehrengizi.
- Ülgen, Erol (2021). “Esnaf ve Sanatkârların Pîri Ahi Evran ve Geçmişten Günümüze Ahilik.” *Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi*, 61(1), 447 - 469.
- Yazıcı Kübra, Bozkurt Serdar ve Akbaş Halil Emre (2018). “Osmanlı Devletinde Lonca Teşkilatı Yapısı Ve Yönetim Düşüncesi İle Karşılaştırılması.” *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 167.
- Yazıcı, Nesimi (1996). “Lonca Sisteminin İşsizlik Sigortasıyla İlgisi Üzerine Bazı Düşünceler.” *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35, 91 - 116.
- Yıldırım, Zafer (2021). Osmanlı Devleti’nde Esnafın Genel Özellikleri ve XVIII. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2021, 5(1), 305-321, 306-310.

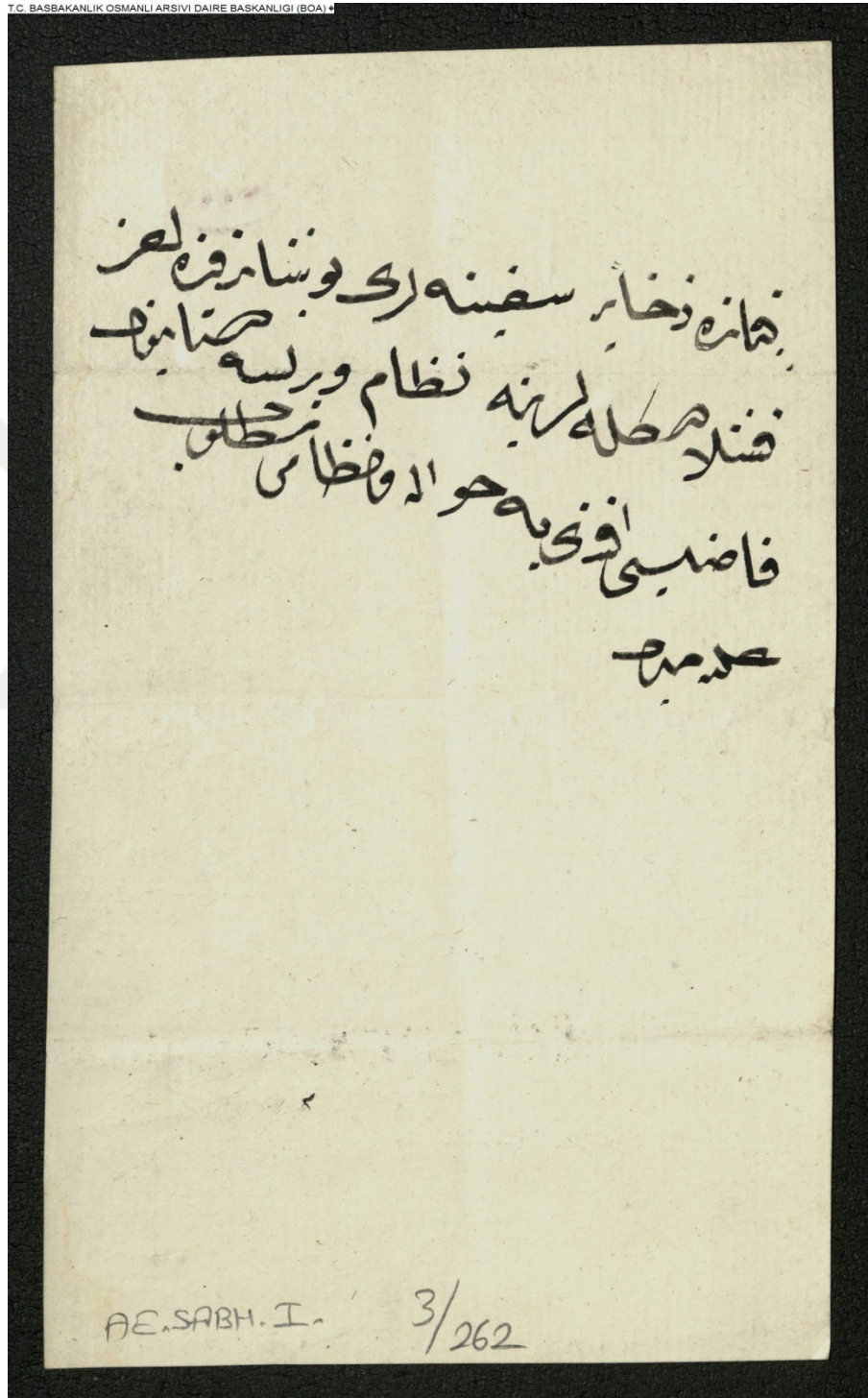
Yüksel Ahmet ve Karademir Zafer. (2018). *Osmanlı Döneminde Sivas'ta Ahilik ve Esnaf Teşkilatı*. Sivas: Sivas Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği Kültür Yayını.

EKLER

Ek 1. Arşiv Kayıtları

AE.SABH.I.00003.00262.001

٢٦٢

علی امیری - عبد الحمید - I

A. E. I. Abdülhamid

262

٢٦٢

صفحه ۵
خط ۵

انبوسنه مبارکه ده بر یکم خاف بر ما بر لاله بر طونه ده کلیم
اسکله دن حنطه مایه ایلوب استانه کله جلن تار سفینه لردن
محل مرزین موی مایه حیا و دن صول قول اغا حیا را به باغی حیم
و کلیم تا ما بکلدوب و کلیم بکلیم بکلیم بکلیم بکلیم بکلیم
بکلیم بر نشان ایلیم سفینه لردن

ولیع صاحبی ابراهیم و کلیم
سرایر و ایلیم مرابن قوریم
تا ما بکلیم

ایح در کلیم سفینه حیا و دن مرزین
سرایر قوریم و بکلیم و کلیم
و سفینه مرزین و کلیم و کلیم
۹۰۰۰

شله لی قانی اغا احمد و کلیم
حسین ایلیم حیا و کلیم
مرزین و کلیم
۹۰۰

قیان و نام و کلیم و کلیم
ایح و کلیم و کلیم
۹۰۰

شله لی مفتی محمد و کلیم
الدی و کلیم
۹۰

شله لی حاجی حسن و کلیم و کلیم
حسین ایلیم و کلیم
۹۰

کلیم کان اغا و کلیم و کلیم
شله لی و کلیم
۹۰۰

شله لی و کلیم و کلیم
الدی و کلیم
۹۰

ار کلیم احمد و کلیم و کلیم
کلیم و کلیم و کلیم
۹۰۰

مطرح اغا علی خان و کلیم
و کلیم و کلیم
۹۰۰

بوسفان و کلیم و کلیم
کلیم و کلیم
۹۰۰

بار طریقی و کلیم و کلیم
۹۰۰

صفحه ۱۰
خط ۱۰

206
(1st box)
OSMANLI REVI
C-11
197 15335

لشون

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Damla ARBAÇ

Uyruğu: TC

